

Verslag van een openbaar verhoor

De parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen heeft op 26 september 2022 **de heer Eikenaar** als getuige gehoord, die werd bijgestaan door de heer Bouwkamp.

Voorzitter: Van der Lee
Griffier: Israel

Aanwezige leden van de commissie: Van der Graaf, Kathmann, Kwint, Kuik, Van der Lee en Tielen.

Aanvang 13.00 uur.

De **voorzitter**:

Aan de orde is het verhoor van de heer Eikenaar. Ik verzoek de griffier om hem en zijn steunverlener, de heer Bouwkamp, binnen te geleiden.

(De griffier geleidt de getuige naar zijn plaats in de Enquêtezaal.)

De **voorzitter**:

Van harte welkom, meneer Eikenaar, en u ook meneer Bouwkamp, bij de parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen.

60 jaar aardgaswinning heeft Nederland veel gebracht, maar kent zeker voor gedupeerden schaduwkanten. De commissie onderzoekt hoe deze schaduwkanten hebben geleid tot het besluit om de aardgaswinning in Groningen te stoppen. Wij willen weten hoe de besluitvorming op cruciale momenten is verlopen en hoe publieke en private partijen hebben samengewerkt bij de gaswinning. Wij onderzoeken de aardbevingen en de ontwikkeling van kennis daarover, de afhandeling van schade veroorzaakt door de bevingen en het proces van het versterken van gebouwen Groningen.

Meneer Eikenaar, u bent een periode lang gedeputeerde geweest in de provincie Groningen, tussen 2015 en 2019. Wij zullen met name met u spreken over wat er gebeurde rond het versterken, de schadeafhandeling en de winning zelf. U wordt gehoord als getuige. U heeft ervoor gekozen de belofte af te leggen dat u de gehele waarheid en niets dan de waarheid zal zeggen. Ik verzoek u daarom te gaan staan.

(In handen van de voorzitter legt de heer Eikenaar de belofte af.)

De **voorzitter**:

U staat nu onder ede. U mag weer gaan zitten. Het verhoor met u wordt afgenomen door mevrouw Kathmann en mijzelf. Mogelijk heeft mevrouw Kuik ook nog enkele vragen aan u. Is dat helder?

De heer **Eikenaar**:

Helder.

De **voorzitter**:

Dan gaan we beginnen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Meneer Eikenaar, u was van april 2015 tot mei 2019 gedeputeerde van de provincie Groningen en u hield zich in die rol onder andere bezig met de gaswinning. In dit verhoor willen we het met u hebben over de taken en verantwoordelijkheden van Gedeputeerde Staten van Groningen, de schadeafhandeling en de versterkingsoperatie, de gevolgen daarvan voor de bewoners, en het Nationaal Programma Groningen.

Ik zei zojuist al: van april 2015 tot en met mei 2019 bent u gedeputeerde van de provincie Groningen. U heeft in uw portefeuille gaswinning, leefbaarheid, wonen, welzijn, zorg, arbeidsmarkt en onderwijs. Betekent dat eigenlijk dat het hele gasdossier bij u zat?

De heer **Eikenaar**:

Ja. Ja, zowel de schadeafhandeling als de versterking en het niveau van gaswinning.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dus er was niet nog een taakverdeling met bijvoorbeeld de commissaris van de Koning of anderen die nog stukjes van de gaswinning in hun portefeuille hadden?

De heer **Eikenaar**:

Nou, het Nationaal Programma, waar u het ook over wilt hebben, zat later bij mijn collega Gräper. Dat was eigenlijk zo gedaan omdat het gewoon te veel zou worden als je dat er ook nog bij zou doen. Verder had de commissaris natuurlijk ook wel een rol. Hij had meer de rol van algemeen voorzitter van

gemeentes en de burgemeesters en zorgde voor die verhouding, en was natuurlijk het boegbeeld van de provincie als geheel. Maar inhoudelijk was er geen scheiding. Inhoudelijk zat de portefeuille bij mij.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wat waren de belangrijkste verantwoordelijkheden van die hele portefeuille?

De heer **Eikenaar**:

Formeel heeft de provincie natuurlijk noch zeggenschap over de hoogte van de winning, noch over de versterking, noch over de schadeafhandeling, maar politiek gezien vonden wij dat de provincie die verantwoordelijkheid wél had. Dus wij vonden dat wij de verantwoordelijkheid hadden om voor onze inwoners op te komen. Dat was ook mijn opdracht, want die opdracht stond in het coalitieakkoord dat in mei 2015 gesloten werd. Dus wij vonden eigenlijk dat het onze taak was, omdat het onze provincie was en het onze inwoners waren. Wij vonden dat wij voor hen moesten opkomen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wat betekent dat voor de manier waarop de provincie stond tegenover de gaswinning, en vooral tegenover de gevolgen daarvan voor Groningers?

De heer **Eikenaar**:

Die gevolgen waren dramatisch en dat zijn ze nog steeds. Het verhoor hiervoor heb ik deels kunnen volgen. Daarin merk je wat het aanricht bij mensen, wat het aanricht in gemeenschappen, wat het aanricht tussen mensen, wat het fysiek aan huizen doet en gaat u zo maar door. Wij vonden dat het je taak is om voor die mensen op te komen en ervoor te zorgen dat het wél goed gaat. Daar sta ik nog steeds volledig achter en ik vind dat tot op de dag van vandaag.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

U zei net eigenlijk: doordat die gevolgen er waren, hadden wij de politieke mening dat je eigenlijk van alles in het gasdossier iets moest vinden.

De heer **Eikenaar**:

Ja. Je kan daar niet bij aan de zijlijn gaan staan kijken en zeggen: nou, sorry, het is onze verantwoordelijkheid niet, want het Rijk gaat over het niveau van gaswinning en de NAM is verantwoordelijk voor de versterking. Aan het begin van mijn periode was de NAM daar nog voor verantwoordelijk. Je kunt niet zeggen: die verantwoordelijkheden houden we zo, dus meldt u

zich maar bij de NAM of bij het Rijk. Nee, wij vonden dat het helemaal misging in onze provincie en dat het anders moest. In het diepste van mijn hart vond ik dat ik de taak had om daar, met alles wat ik in mij had, verandering in te brengen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Vond het provinciebestuur dat er, behalve die gevolgen voor bewoners, ook een economisch belang was bij het winnen van gas in Groningen?

De heer **Eikenaar**:

Dat heeft in mijn periode nooit een rol gespeeld. Er was maar één belang: de gaswinning moest zo snel mogelijk zo ver mogelijk omlaag. In het coalitieakkoord stond dat die winning eerst naar 27 en dan naar 12 moest. Dat was op dat moment een "radicale" opvatting. Radicaler kreeg je ze op dat moment niet. De boodschap was dus: de winning moet zo snel mogelijk omlaag, en de schadeafhandeling moet weg bij de NAM, moet publiek georganiseerd worden op een goede en ruimhartige manier. Dat was de inzet. Er was zeker geen ander motief om wat dan ook anders te doen. Ik heb dat ook nooit bij een collega gehoord. Ik denk dat je bij kop en kont de provincie uit zou gaan.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ik bedoel het eigenlijk niet als tegenstelling. Ik bedoel meer de vraag: was het provinciebestuur ervan overtuigd dat er ook gewoon een economisch belang gekoppeld was aan die gaswinning?

De heer **Eikenaar**:

Het economisch belang van de gaswinning was beperkt. Groningen stond op alle lijstjes te boek als een van de rijkste provincies en een van de rijkste gebiedsdelen van Europa, maar daar zagen we in Groningen verrekte weinig van. Dus in de lijstjes was die gaswinning van heel groot belang, maar in de werkelijkheid beperkte het economisch belang zich tot ik denk direct enkele honderden banen. Er werkten mensen bij de NAM in Assen. Er werkten mensen op winningslocaties. Daar was wat bewaking. Zo zal er ook wat economische spin-off zijn geweest. Maar de situatie was niet zoals bijvoorbeeld in Limburg, waar iedereen in de mijnen werkte en er enorme werkloosheid ontstond toen die mijnen werden gesloten. Zoiets was er in Groningen natuurlijk niet aan de hand. Daardoor was de binding met die gaswinning er ook veel minder, denk ik.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Zag u dan als provinciebestuur misschien wel in dat het economisch belang voor Nederland groot was? Vond u het daarom belangrijk dat Groningen daar een rol in speelde? Wilde u dat wel blijven uitstralen? Of heeft u nooit zulke discussies gehad?

De heer **Eikenaar**:

Het hangt er een beetje van af. Wij vinden natuurlijk de provincie Groningen van groot belang voor Nederland. Die provincie is gewoon onderdeel van Nederland. Er zijn havens, er is de Eemshaven, er is Delfzijl. Er is dus heel veel potentieel. Dat belang zagen we wel. Maar het belang van de gaswinning als zodanig? Ik snapte natuurlijk wel dat die winning voor Nederland van belang was. Dat was ook de grote opgave, want ik realiseerde mij heel goed dat het door die economische belangen heel moeilijk zou zijn om die gaswinning naar beneden te krijgen. Er waren immers enorme financiële belangen mee gemoeid. Dus ik snapte dat economische belang wel, maar ik zag dat het belang van onze inwoners leed onder die situatie.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

U zag dat belang. Hoe verliep die discussie in het college? Had iedereen dezelfde opvattingen over die tegenstelling tussen enerzijds economisch belang en anderzijds alle gevolgen van de gaswinning voor de Groningers?

De heer **Eikenaar**:

Nee, dat is nooit aan de orde geweest. Het hele college vond dat de gaswinning naar beneden moest. Dat stond als een paal boven water. Het provinciebestuur is ook, met vele anderen overigens, drie keer naar de Raad van State geweest. In de periode dat ik er zat, die vier jaar, zijn we eigenlijk constant bij de Raad van State geweest. Of er was een winningsplan in procedure, of er was iets anders aan de hand. Er was voortdurend iets aan de hand. Dat was grotendeels onomstreden. Er waren weleens wat verschillen van inzicht over de stijl. Daarover zullen we ongetwijfeld ook nog weer te spreken komen; ik weet dat niet. Maar dat zat er dus wel in. Er was echter niemand in het college die zei: nou Eelco, zullen we toch eens kijken of we de gaswinning op een wat hoger niveau kunnen houden? Dat is echt nooit aan de orde geweest.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

We komen mails tegen van anderen dan het college, waarin wel staat: de

regionale bestuurders en de provincie zien zeker het belang van die gaswinning in en willen ook niet dat de NAM vertrekt.

De heer **Eikenaar**:

Ik weet niet over wie dat gaat. Het ging niet over mij. Ik zag de NAM toen eerlijk gezegd liever vandaag dan morgen vertrekken.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En u heeft dat ook nooit uw collega's horen zeggen of ...

De heer **Eikenaar**:

Nee. Ik zou niet weten waar dit vandaan komt. Het gaat in ieder geval niet over mij; dat kan ik wel met zekerheid zeggen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

U zei al in 2018 tegen RTV Noord dat uw stem ondersneeuwde in het gasdossier. Wat bedoelde u daarmee?

De heer **Eikenaar**:

Wat is de rest van het artikel? Er zijn meer van dergelijke artikelen verschenen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dit stond in een interview dat op 1 december 2018 is verschenen. In dat interview zegt u onder andere ook: "Ik heb me weleens alleen gevoeld."

De heer **Eikenaar**:

O ja.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Nu weet u het weer.

De heer **Eikenaar**:

We hadden het net over de vraag wat het economisch belang van die gaswinning was. Ik wist welke belangen en welke politieke belangen er gemoeid waren met die gaswinning. Ik heb in de afgelopen verhoren veel van mijn vermoedens over hoe dingen zijn gegaan, bevestigd zien worden. Dus er waren grote krachten die die gaswinning op niveau probeerden te houden en de versterking en schadeafhandeling klein probeerden te krijgen. Ik was ervan overtuigd dat we alleen dingen in beweging zouden kunnen krijgen als we grote politieke en maatschappelijke druk zouden gaan

organiseren. Daar stond ik overigens niet alleen in, want de Onderzoeksraad voor Veiligheid zegt dat ook twee keer in een rapport. Er zijn twee rapporten van de OVV over Groningen verschenen. In beide rapporten staat een dergelijke passage. Ik zag dat dingen pas in beweging kwamen als die politieke en maatschappelijke druk zo groot werd dat men niet anders kon.

Meneer Tom Postmes heeft hier gezeten. Hij heeft fantastische onderzoeken gedaan, maar tot zijn frustratie is er nooit iets met die onderzoeken gebeurd. Ik ben ervan overtuigd dat dat eigenlijk maar door één ding is gekomen: argumenten telden niet. Want als argumenten telden, dan hadden die stapels rapporten van Tom Postmes, van de OVV, van de Onafhankelijke Raadsman, van de Ombudsman ... Als ik al die rapporten nu had meegenomen, had ik nu echt een heel hoge stapel hier op deze tafel liggen. Daar staat het allemaal in. In al die rapporten staat hoe het zou moeten en hoe het had gekund. En het is niet op die manier gebeurd. Ik was ervan overtuigd dat als al die rapporten, waar al die argumenten in staan, politici en bestuurders hier in Den Haag niet overtuigden, er eigenlijk maar één weg overbleef. Of eigenlijk blijven er dan twee wegen over. De eerste is de gang naar de rechter en de Raad van State. En de tweede is het zo hoog mogelijk opvoeren van de politieke en maatschappelijke druk. Ik kan niet met overtuiging zeggen dat dat ... Sorry. Ik kan niet zeggen dat dat geslaagd is. Het is niet geslaagd. We staan nu waar we staan. Dus ik kan nu niet zeggen: die methode brengt succes. Dat is niet zo, want er is geen succes.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

U was op dat moment met uw partij ook de grootste in de provincie.

De heer **Eikenaar**:

Ja.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En wat zegt dat, want u zegt: mijn stem is niet gehoord?

De heer **Eikenaar**:

Nee, ik zeg: er zat gewoon spanning tussen hoe ik vond dat dingen moesten en hoe anderen vonden dat dingen moesten. Dat "andere" was de klassieke manier van besturen: we duiken met bestuurders in een hok en we gaan daar afspraken maken. Als we de afspraken hebben gemaakt, komen we uit dat hok en gaan we daar staan en zeggen we: we hebben het geregeld, beste mensen, het gaat zo en het is hartstikke goed. Ik was daar gewoon

niet van overtuigd en dat zag ik in de dagelijkse praktijk. De heer Lankhorst heeft het hier zelf gezegd: "Wanneer moesten we onze strategie aanpassen? Na de eerste uitspraak van de Raad van State". We moesten dat dus bij de rechter afdwingen, niet alleen de provincie, maar ook de gemeenten en de maatschappelijke organisaties. Ik was er dus van overtuigd dat het de enige weg was. Met het schadeprotocol -- daar komen we wellicht nog over te spreken ...

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):
Zeker. Daar komen we zo op terug.

De heer **Eikenaar**:

... is er precies hetzelfde gebeurd. Ook toen was de politieke druk zo hoog -- er kwam een beving -- dat men op een gegeven moment niet meer anders kon. Toen kon het, in één keer, allemaal wel. Het was niet alsof de argumenten veranderd waren, want die lagen allang op tafel. Die lagen al een jaar op tafel, misschien zelfs wel langer. Het werd pas anders toen die druk zo hoog was. Maar dat is wel tot een paar momenten beperkt gebleven en het heeft op geen enkele wijze het hele handelen kunnen kantelen en beter kunnen maken. Dat is wel de realiteit, waar Groningen tot op de dag van vandaag mee zit en waar ik -- dat mag u best weten -- dagelijks mee worstel.

De **voorzitter**:

Helder. Maar dit is natuurlijk ook weer een reflectie achteraf. Daar heeft u al heel heldere dingen over gezegd. Ik wil u toch even terugnemen naar uw start als gedeputeerde. U gaf net ook al aan mijn collega aan dat de positie in formele zin van de provincie op die dossiers beperkt was. Hoe bent u nou van start gegaan om te proberen de positie van de provincie aan tafel te versterken?

De heer **Eikenaar**:

De Nationaal Coördinator werd twee dagen na mijn komst benoemd. Dat was eigenlijk een fait accompli. Dat was gewoon wat ik aantrof. Ik moet ook zeggen dat de Nationaal Coördinator binnen zijn mogelijkheden echt deed wat hij kon. Ik dacht alleen: ik moet de marges verbreden. Dus wij hebben in eerste instantie -- dat ging met name over de schadeafhandeling -- geprobeerd om de NAM eruit te krijgen. Dat hebben we meteen van het begin af aan zo gepusht. We hebben op een gegeven moment bijvoorbeeld de Rijksuniversiteit Groningen gevraagd om voor ons dingen in kaart te

brengen en om dat ook in de lobby in te brengen. We hebben mevrouw Van de Bunt van de Universiteit Leiden in kaart laten brengen hoe je met fondsvorming zou kunnen werken. Op die manier probeerden wij dus de marges te verbreden. Daar was ik dus eigenlijk voortdurend mee bezig. De marges waren smal en ik probeerde ze te verbreden.

De **voorzitter**:

Met "we" bedoelt u zichzelf met een team van ambtenaren?

De heer **Eikenaar**:

Met ambtenaren, maar ook met de maatschappelijke organisaties. Die speelden in die discussie ook een grote rol, want die hielden vergelijkbare pleidooien. Op die manier probeerden we dat te doen, ook richting de Tweede Kamer. We probeerden het ook voortdurend richting minister Kamp, maar daarvan moet ik wel zeggen dat ik echt het gevoel heb gehad totaal tegen een muur te spreken. Die zei over de schadeafhandeling gewoon: de NAM is aansprakelijk en daar moet u het maar mee doen; by the way, de NAM doet dat ook best keurig -- ik geloof dat hij "netjes" zei. Daar was op dat moment weinig te halen, tot het moment dat het schadeprotocol onder minister Wiebes kwam.

De **voorzitter**:

Daar komen we zo nog apart op terug.

De heer **Eikenaar**:

Toen betaalde dat werk zich enigszins uit.

De **voorzitter**:

Hoeveel procent van uw tijd was u met dit dossier bezig?

De heer **Eikenaar**:

Ik denk dat dat op 60% zat. Ik had ook nog de dossiers leefbaarheid en arbeidsmarkt. Het kostte gevoelsmatig 90% van mijn tijd, maar ik denk dat het in de praktijk 60% was.

De **voorzitter**:

U heeft ook nog de overstap meegemaakt van de commissaris van de Koningin, de heer Van den Berg, naar nu de commissaris van de Koning, de heer Paas. Had u onderling nou een zekere tactische taakverdeling als het

gaat om werken aan uitbreiding van de invloed van de provincie op het hele dossier?

De heer **Eikenaar**:

De commissaris, of het nou over Max van den Berg of over René Paas gaat, was vooral het boegbeeld van de provincie en probeerde de burgemeesters erbij te halen. Het inhoudelijke werk deed ik: het proberen te regelen van de schadeafhandeling en de lobby richting Den Haag deed hoofdzakelijk ik, maar af en toe werd de commissaris als boegbeeld daarvoor ingezet. Die had met name een rol richting de gemeenten, want de commissaris zat bijvoorbeeld de overleggen met de gemeenten voor. Dus op die manier ging dat, ja.

De **voorzitter**:

U benoemde net in uw analyse ook het belang van maatschappelijke druk, ook naar aanleiding van grote, zware bevingen bijvoorbeeld. Speelde dat ook een rol in uw taakverdeling, in die zin dat u als gedeputeerde probeerde de maatschappelijke druk op te voeren en de commissaris meer de bestuurlijke rol op zich nam?

De heer **Eikenaar**:

Ja, dat speelde wel een rol, maar daar zat af en toe wel spanning op. Dat kan ik niet ontkennen.

De **voorzitter**:

Hoe uitte zich dat?

De heer **Eikenaar**:

Ik vond dat het soms wel wat steviger mocht of dat we na een overleg met de minister wat minder positief naar buiten moesten treden. Dat had ook een strategische reden, omdat ik zag dat op het moment dat de indruk werd gewekt dat dingen geregeld waren, we daarna niks meer voor elkaar kregen. Dan was het stilstaand water. Ik was dus voortdurend bezig om dat stilstaande water te voorkomen. Er mocht niet de indruk ontstaan: het is hier geregeld en het komt allemaal goed. Soms werd na afloop van de gesprekken met de minister die indruk wel degelijk gewekt, terwijl ik wist dat ieder overleg en iedere afspraak die wij maakten ... Ja, ik was niet gek. Ik wist gewoon dat het tot weinig zou leiden op dat moment. Ik ben maar één keer oprecht positief geweest, en dat was nadat we het schadeprotocol hadden geregeld. Toen dacht ik: poeh, hier hebben we wat geregeld. Er valt

een hoop te zeggen over wat er daarna gebeurd is, maar toen had ik het gevoel: hier komen we ergens. Van geen ander moment kan ik een dergelijk gevoel naar boven halen.

De **voorzitter**:

Hoe was dat dan in de praktijk? Hoe stemde u met de commissaris af? Hadden u en de ambtelijke staf dan overleg met de commissaris, of gebeurde dat meer in vergaderingen van het hele college? Hoe liep dat?

De heer **Eikenaar**:

Beide. Ik had natuurlijk overleg met de ambtenaren. Er waren reguliere overleggen met de ambtenaren. Voor de rest werd dat in het college afgestemd. Ook stemden wij af met de gemeenten. Daar zaten de commissaris en ik dus ook bij. Dus op die manier stemden we dat af; daar werd de strategie besproken. Maar we deden dat ook met de maatschappelijke organisaties. Dat deed ik meestal alleen. Een tijdlang, tijdens het schadeprotocol, hebben we dat ook gedaan met burgemeester Beukema en ik meen nog een andere burgemeester, waarvan ik even niet meer weet wie het was. Ik zocht dat contact altijd heel erg op. Dat was ook omdat ik vond dat als zij erbij waren, zij echt een hele sterke inhoudelijke bijdrage hadden. Dat is het eerste. Het tweede was dat ik dacht: dan hebben we extra partijen aan tafel die de druk in zo'n overleg kunnen opvoeren. Dat gaat over die eenzaamheid. Het derde is dat vreemde ogen dwingen. Als zij ook in zo'n overleg zitten, weet je zeker dat er geen mooi weer gespeeld kan worden op het moment dat we naar buiten stappen. Je weet zeker dat mooi weer spelen dan gaat uitkomen, want zij gaan hun mond niet houden. Dan wist ik zeker: zo'n overleg loopt niet bij ons weg.

De **voorzitter**:

Gold dat nou ook voor het overleg binnen de regio, tussen de bestuurders? Vonden die het wel wenselijk dat maatschappelijke organisaties daarbij zaten?

De heer **Eikenaar**:

Wisselend. Dat zal ook per persoon hebben verschild: sommigen wel, sommigen niet. Maar het waren hoofdzakelijk mensen vanuit het ministerie die niet op hen zaten te wachten. Ik moest nogal eens ... Vlak voor vergaderingen waren ze er ineens uitgefietst, en dan moest ik hemel en aarde bewegen om ze weer aan tafel te krijgen. Soms lukte dat wel, maar er waren ook tijden dat dat niet lukte. Ik denk dat dat uiteindelijk ook de wat

minder goede overleggen waren. Binnen de regio is er natuurlijk een ... Ik had niet zo'n klassieke opvatting over besturen in die zin. Ik dacht: we hebben hier een enorm probleem en we staan tegenover een enorme overmacht en daar moet ik heel veel tegen in stelling brengen. En daar had ik ze heel hard voor nodig. Met de klassieke manier van besturen in de zin van "wij gaan allen in een hok zitten", had ik dus niet zo veel. Anderen hadden dat wel. Dat heet dan "je verantwoordelijkheid nemen"; dat soort termen worden daar dan op geplakt. Daar had ik niet zo veel mee, want ik dacht: "Dan zit ik daar en dan word ik in het pak genaaid, en dan kan ik naar buiten lopen en het slechte nieuws gaan vertellen. Bedankt, dat gaan we niet doen; ik wil daar wat voor elkaar krijgen. Als het niet kan zoals het moet, dan moet het maar zoals het kan". Daar hoorden die maatschappelijke organisaties bij.

De **voorzitter**:

U gaf al aan hoeveel tijd u daaraan besteedde. U had ook intensief overleg. Kan ik zeggen dat u bijna van dag tot dag werd geïnformeerd over de ontwikkelingen in het gasdossier?

De heer **Eikenaar**:

Nou, van dag tot dag ... Ja, het ging er dagelijks over, in allerlei vormen en op allerlei manieren.

De **voorzitter**:

Gold dat ook voor uw collega-bestuurders, voor de commissaris maar ook de burgemeesters in de regio? Had iedereen een beetje een vergelijkbare kennispositie?

De heer **Eikenaar**:

Ja, ik denk het wel. Je moet je ook weer niet te veel voorstellen bij die kennispositie, hoor. Heel veel dingen die ik nu in de verhoren hoor, die vermoeden wij wel maar die wisten wij niet. Voor ons was het best wel een black box wat daar gebeurde. Dus wij moesten heel veel dingen op basis van vermoeden doen. Ik heb weleens gezegd: mijn onderbuik gebruik ik vaker dan mijn verstand, omdat ik op mijn intuïtie afga. Als ik denk dat iets niet klopt, dan ga ik daarvan uit. Op een gegeven moment was ik wel zo ver dat ik dacht: ik kan beter van het slechtste scenario uitgaan, dus eerst een bak wantrouwen bij mezelf organiseren, en dan een overleg ingaan. Want als ik het andersom doen, dan weet ik zeker dat ik er slechter uitkom of dat Groningen er slechter uitkomt. Dus die informatiepositie was niet bijster

goed. Wij moesten het heel vaak doen met interpretatie. Als ik de verhoren zo hoor, moet ik zeggen dat onze interpretatie vaak niet zo heel slecht was. Want wat wij vermoedden, was vaak wel waar.

De **voorzitter**:

U zegt: een grote bak wantrouwen. Hadden anderen dat ook? Of waren sommigen te goed van vertrouwen in uw ogen?

De heer **Eikenaar**:

Dat wisselde ook weer per persoon. Van bijvoorbeeld Anno Wietze Hiemstra, die burgemeester was van Appingedam, herinner ik mij dat wantrouwen wel deelde. Ik denk dat iedereen dat wantrouwen wel deelde, maar dan toch weer vaak terugviel op een klassieke manier van besturen, "want zo doen we dat". Nogmaals, nu veralgemeniseer ik het dusdanig dat ik ook onrecht doe aan mensen. Want we moeten niet de indruk wekken alsof ik daar een hele harde strijd heb gevoerd, en anderen niet. Mensen hadden soms ook een andere opvatting over hoe je dat moest doen. Dat was echt wel vanuit een oprechte gedachte. Kijk, als je als burgemeester, en ik als gedeputeerde, dagelijks geconfronteerd wordt met wat dit met mensen doet, dan gaat dat onder je huid zitten. En dat geldt echt niet alleen voor mij; dat geldt voor heel veel mensen. Iedereen probeert daar binnen z'n mogelijkheden het beste van te maken, heeft z'n eigen politieke achtergrond, z'n eigen manier van denken over de samenleving, en sommigen hebben er wat meer vertrouwen in dat het goed komt, terwijl ik van begin af aan dacht: ik ga daar zitten en ik sta tegenover de NAM. Ik had er niet heel veel fiducia in dat Shell en Exxon ons Groningen heel veel goed gingen doen. Dat vertrouwen heb ik nooit gehad. Maar als je wereldbeeld is dat dat wel zo is, en je daar teleurgesteld in raakt, dan duurt het wellicht veel langer voordat je op dat punt komt.

De **voorzitter**:

U geeft aan dat het een black box was.

De heer **Eikenaar**:

Ja.

De **voorzitter**:

"Formeel hadden we eigenlijk niet zo veel bevoegdheden op dit terrein; die lagen bij anderen. We hebben soms ook nog wel een wat verschillend gevoel van wantrouwen of vertrouwen": hoe lastig was het nou in de praktijk om als

regiobestuurders gezamenlijk de inzet te bepalen, of dat nou richting de NAM, de aandeelhouders van de NAM of de overheid was?

De heer **Eikenaar**:

Inhoudelijk was dat niet per se heel ingewikkeld. Inhoudelijk waren we het wel eens, denk ik. Alleen, het is verrekte moeilijk om een inzet te hebben die echt het verschil gaat maken. Ik bedoel: ik heb zaterdag in NRC Handelsblad -- het stond ook in het Dagblad van het Noorden; ik moet ze wel recht doen -- een reconstructie gelezen van hoe de versterking is gelopen. Alles wat daarin stond, vermoedde ik wel. Alleen, we hebben daar gewoon een achterhoedegevecht geleverd. We hebben daar een gevecht geleverd dat we nooit konden winnen, never nooit. Nee, het was van tevoren bepaald. Dat vermoedde ik wel, maar ...

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Waarom kon u het niet winnen?

De heer **Eikenaar**:

Neem de versterking. Als je van tevoren bepaalt en je inzet is dat je eigenlijk niet meer gaat versterken als de gaswinning naar nul gaat, en je met een Mijnraad-advies komt -- daarvan had ik op dat moment al het gevoel dat het een done deal was, maar ik wist dat niet zeker -- dan is dat de enige weg die we kunnen gaan. Dan kan ik doen wat ik wil, maar dat maakt dan geen verschil meer.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wat was dan van tevoren bepaald, als u dat invult?

De heer **Eikenaar**:

Dat die versterking per definitie veel kleiner moest. Begrijp me niet verkeerd: ik had natuurlijk ook liever een kleinere versterking dan een grote versterking. Versterken deden we omdat die huizen onveilig waren. Maar op het moment dat dat soort afspraken eigenlijk al vastliggen en het jou niet verteld wordt, maar je vermoedt het wel ...

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dat zijn dus die vermoedens en die onderbuik waar u het over had. Daar gaan we zo nog wel met u over in gesprek, over naar nul en wat dat met de versterking deed. Ik wil eerst even met u naar het Centrum Veilig Wonen, want als u als gedeputeerde begint, gaat het CVW, het Centrum Veilig

Wonen, van start. Het heeft de afhandeling van schademeldingen en de versterking van gebouwen door NAM onder zijn hoede. In het collegeakkoord van de provincie is opgenomen dat het college meer macht naar de inwoners en minder macht voor de NAM wil. Hoe keek u aan tegen de manier waarop het Centrum Veilig Wonen de schadeafhandeling uitvoerde?

De heer **Eikenaar**:

In mijn ogen was het CVW een verlengstuk van de NAM. Ze waren gecontracteerd door de NAM. Wij hadden geen inzicht in het contract. Wij wisten niet precies wat er gebeurde, maar we kenden wel de uitkomst. Er werden allerlei schades niet behandeld, omdat die buiten een bepaalde contour lagen. Er werden C-schades gedaan. Dus in mijn ogen was het alsnog de NAM en ...

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Welke signalen kreeg u daarover binnen, dat het alsnog de NAM was en dat het niet goed ging met die schade?

De heer **Eikenaar**:

Wij hoorden van mensen hoe dat liep en wat inspecteurs bij hen thuis zeiden, en over de willekeur die er in de uitkomsten zat en de willekeur in de bedragen die mensen kregen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dus u kreeg vooral signalen direct van bewoners?

De heer **Eikenaar**:

Ja. Ja, en van de maatschappelijke organisaties. Die speelden daar ook een rol in. We hadden de rapporten van de Onafhankelijke Raadsman waar dat in stond en Ton Postmes met zijn onderzoeksgroep die daar rapporten over uitbracht. Het was zo helder als glas dat dat niet goed liep en dat dat veel ellende teweegbracht.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Welke concrete voorbeelden zijn u eigenlijk het meest bijgebleven?

De heer **Eikenaar**:

Niet zozeer voorbeelden van een specifiek huis waar bepaalde dingen werden afgekeurd, want dat was aan de orde van de dag, maar wat mij wel bijstaat is vooral de wanhoop die ik bij mensen zag. Dat is het beeld dat mij het

meeste bijstaat. Een voorbeeld is een man die opstond tijdens een bijeenkomst en zei: mijn vrouw heeft hartproblemen door deze situatie en als mijn vrouw overlijdt, dan pak ik er ook één aan hun kant. Toen dacht ik: potjandorie, zeg. Ik denk dat hij het uiteindelijk niet gedaan zou hebben, maar ik dacht: hoe kan dit bestaan? Hoe kan dit bestaan en hoe kan dit voorduren? En hoe kan het dat men daar niks aan wenst te doen, blijkbaar?

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Hoe vond u dat het Centrum Veilig Wonen de versterkingsoperatie uitvoerde?

De heer **Eikenaar**:

Dat is niet veel anders dan wat ze bij de schadeafhandeling deden. Je zag dat Hans Alders met zijn NCG ploeterend plannen maakte, eerst nog gebiedsgericht; het was ook erg onze wens om dat op die manier te doen. Hij moest dan bij de NAM langs om de budgetten te organiseren. Dan moet het Centrum Veilig Wonen het uitvoeren. Ik had niet heel veel inzicht in hoe dat liep, maar ik kon wel uittekenen hoe het liep.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Kreeg u ook daarover signalen van bewoners?

De heer **Eikenaar**:

Ja, ja, ja. Ook in de buurten zag ik dat natuurlijk gewoon, mensen die vertelden over onnavolgbare gebeurtenissen, over de ene keer wel en dan een week later weer niet.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Kunt u concretiseren hoe dat ging? Wat voor voorbeeld is dat?

De heer **Eikenaar**:

Dat mensen te horen kregen: uw huis wordt versterkt. En dan bleek in één keer dat er nog een hele discussie over de keuken moest plaatsvinden, en dan was er toch geen budget voor een raam daar. Weet je wel, van die hele pietluttige dingen vaak ook. Maar daardoor kreeg je ook nooit tempo, want het bleef altijd in dat soort discussies over soms echt de meest rottige kleine bedragen hangen, waardoor er weinig van de grond kwam, zeg maar. Ik zag Hans Alders natuurlijk ploeteren om die gelden bijeen te schrapen bij de NAM. Die uitte zijn frustratie natuurlijk ook steeds meer naarmate de tijd vorderde. In mijn reconstructie zie ik dat wij ons eigenlijk al vrij snel grote zorgen maken over de financiën, of er genoeg geld beschikbaar is en of Hans

Alders niet te veel moet ploeteren om dat geld bij elkaar te krijgen. Dat gebeurt eigenlijk al binnen een halfjaar of zo, dat dat zich begon af te tekenen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

U heeft er al een aantal zinnen aan gewijd. Het was natuurlijk de bedoeling dat NAM met het CVW een soort eerste stap op afstand deed. Hoe beoordeelde u die afstand van NAM tot het CVW? Nogmaals, u heeft er al wat woorden aan gewijd, maar ...

De heer **Eikenaar**:

Als niet bestaand. Ze waren gecontracteerd. De NCG had natuurlijk de bedoeling om de versterking publiek te organiseren. Ik wil echt niks afdoen aan de hardwerkende medewerkers daar, want die hebben echt heel hard gewerkt en ik heb ook heel gefrustreerde medewerkers gezien, maar ze moesten voortdurend langs de NAM. Het CVW hing gewoon aan de NAM, was contractpartner van de NAM, dus het was in die zin totaal de NAM. De NCG moest daarmee werken. Dat was een kansloze zaak.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

U zei net al: die signalen kregen we gewoon binnen, zowel voor de schade- als de versterkingskant. Wat heeft u met die signalen gedaan?

De heer **Eikenaar**:

Allereerst waren wij al heel snel bezig met: de schadeafhandeling moet bij de NAM weg, dus bij het CVW weg. Het CVW moest onder de NCG hangen: dat was bijvoorbeeld een oplossing. Maar eigenlijk was de belangrijkste zaak: de NAM moet daarbij weg; het moet publiek georganiseerd worden. En hoe dat precies moet, daar zetten we het denken voor in gang. Ik heb net gezegd: daar hadden we bijvoorbeeld mevrouw Van de Bunt voor ingehuurd en de Rijksuniversiteit Groningen. Zo ...

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Waar kaartte u dat dan aan? Bij wie legde u dat op tafel?

De heer **Eikenaar**:

Bij Henk Kamp, om een voorbeeld te noemen, maar Henk Kamps antwoord was vrij simpel: we hebben dat prima georganiseerd; zo is de aansprakelijkheid geregeld. In het begin, toen wij dat aankaatte, werd ons ook gezegd: maar Eelco, wat jij wil dat kan niet; de NAM is aansprakelijk; jij

wil iets wat niet kan. Dat werd vanuit vele kanten op die manier gezegd. Ik dacht alleen: ik leg me daar niet bij neer. Dit gaat zo niet en het gaat ook niet zo werken. We kunnen nieuwe protocollen maken, we kunnen dit of dat maken, maar zolang dit de basis is van het denken, namelijk "de NAM zit erachter; het geld is leidend", kunnen wij vergeten dat die schadeafhandeling ooit op een goede manier gebeurt. Dus dat moet fundamenteel anders. Dat is de enige optie die we hebben.

De **voorzitter**:

U noemde hem net al even: de heer Alders, de Nationaal Coördinator Groningen, die aan de slag ging vlak nadat u begon als gedeputeerde. Wat vond u van de manier waarop de heer Alders zijn regierol oppakte?

De heer **Eikenaar**:

Ik denk zo goed en zo kwaad als hij kon. Ik zou niet weten hoe hij het anders had moeten aanpakken binnen de marges die hem gegeven waren. Nogmaals, die waren smal. Dus dat betekende ploeteren bij de NAM en minister Kamp die hem naar mijn oordeel aan zijn lot overliet. Binnen de marges van wat hij kon, heeft hij gedaan wat hij kon. Ik zie niet in hoe hij dat anders had kunnen doen. Misschien één puntje: ik denk dat hij eerder had moeten zeggen "dit gaat zo niet". Maar goed, dat is ook ... Daarmee ondermijn je ook waar je zelf mee bezig bent. Op het moment dat je publiekelijk gaat zeggen "in deze constellatie gaat mij dit niet lukken", dan maak je jezelf ... Dus ik denk dat dat een overweging voor hem is geweest om dat niet te doen. Maar ik heb die al uitingen al vrij snel gedaan: in deze constellatie gaat dit zo niet.

De **voorzitter**:

Hoe werden u en de andere bestuurders uit de regio door Alders betrokken bij de wijze waarop hij te werk ging?

De heer **Eikenaar**:

We hadden natuurlijk een structuur met een bestuurlijke stuurgroep en een maatschappelijke stuurgroep. Daar werden dingen in besproken. En ik had een-op-een wel regelmatig contact met hem. In het begin hield hij de kaarten nog wel een beetje tegen de borst. Dan zag je weer voorstellen langskomen waarvan je dacht: dit is niet wat jij wil; dit is wat jij er maximaal uit hebt gesleept. Ik kan me nog herinneren dat er 10 miljoen was om mensen uit te kopen die in penibele situaties zaten. Dat was schromelijk onvoldoende, maar er was niet meer geld en er kwam ook niet meer geld. Ik

dacht: er is hier maatschappelijk gezien veel meer nodig. Hij presenteerde dat dan wel als een pilot, maar het was natuurlijk eigenlijk gewoon: ik heb niet meer geld en dit is het; meer zit er niet in op dit moment. Ik denk: soms had hij dat beter ook zo kunnen uiten.

De **voorzitter**:

Werd dat in die bestuurlijke stuurgroep ook op deze wijze besproken, zoals u het nu beschrijft?

De heer **Eikenaar**:

Nee. Ik denk dat ik dat wel zei. Ik bedoel, ik ben niet iemand die een blad voor de mond neemt. Ik uitte dat wel zo, maar hij hield zich dan diplomatiek op de vlakke.

De **voorzitter**:

Was de bestuurlijke stuurgroep dan een discussie tussen de heer Alders en zijn mensen en de bestuurders uit de regio, of was het departement daar ook bij betrokken en op welke wijze?

De heer **Eikenaar**:

Daar zaten ambtenaren van EZK bij, maar die zeiden niet zo veel in die overleggen. Die hadden briefjes en die lazen ze dan braaf voor.

De **voorzitter**:

Heeft de minister ooit geparticipeerd in zo'n bestuurlijke stuurgroep?

De heer **Eikenaar**:

Nee, daar was een andere structuur voor, of tenminste, er hing een structuur boven: het Nationaal Bestuurlijk Overleg. Daar werd dan uiteindelijk met de minister gesproken.

De **voorzitter**:

Hoe vaak kwam dat bij elkaar?

De heer **Eikenaar**:

Ik meen dat het één keer per jaar was, maar het zou ook één keer per halfjaar kunnen zijn.

De **voorzitter**:

Gaf dat een andere dynamiek, als de minister aan tafel zat?

De heer **Eikenaar**:

Het was sowieso een ander overleg, omdat het ging over de vijfjarenplannen die er dan waren. Daar werd over gesproken en besloten, zeg maar. Die bestuurlijke stuurgroepen waren veel praktischer, dus de dingen die in zo'n programma stonden, waren uitgewerkt en werden dan voorgelegd, dus het had sowieso een ander doel. Maar die overleggen met de minister, in ieder geval in de tijd van Henk Kamp, hadden, vind ik, niet heel veel om het lijf, in die zin dat het een soort gescript geheel was. Eigenlijk stond van tevoren al vast wat eruit zou komen. Daar ging het natuurlijk over de shadeafhandeling, maar dan kreeg je dus teksten als: maar de NAM heeft het prima voor elkaar en heeft het netjes geregeld.

De **voorzitter**:

Dat zei de minister?

De heer **Eikenaar**:

Ja, dat zei de minister. Dus ja, daar kreeg je niet ...

De **voorzitter**:

Het was geen wezenlijke, inhoudelijke onderhandeling.

De heer **Eikenaar**:

Nee. Er is één anekdote die ik hier misschien kan vertellen. Minister Kamp ergerde zich, denk ik, nogal aan mij, in de zin van dat hij vond dat ik als gedeputeerde niet tegenover hem moest staan, want we moesten immers samenwerken. Waar ik overigens erg voor ben: als we samen goede dingen gaan doen, ben ik erg voor samenwerken. Maar samenwerken en slechte dingen doen in de provincie waar ik vandaan kom, was ik echt niet van plan. Bij een van de eerste overleggen die ik met hem had, al vrij snel, na een paar maanden, had hij een briefje en daar had hij, ik meen zelfs met de hand, op geschreven wat ik allemaal over hem gezegd had. Dat werd even op tafel gelegd, want er moest even duidelijk gemaakt worden dat we zo niet met elkaar omgingen. Waarop ik dacht: ja, maar hoe jij, of u, met mijn provincie omgaat, zo gaan we niet met elkaar om.

De **voorzitter**:

U dacht dat, maar heeft u dat toen ook gezegd?

De heer **Eikenaar**:

Ik weet het niet meer, want hij heeft deze show twee keer opgevoerd. De

tweede keer was tijdens een Nationaal Bestuurlijk Overleg. Daar zat iedereen bij. In deze eerste setting zaten er maar een paar mensen bij. Toen kwam hij weer met dat briefje en toen zei hij: meneer Eikenaar, zal ik mijn briefje nog een keer voorlezen? Toen heb ik een beetje cynisch zoiets geantwoord van: als u denkt dat dat sfeer verhogend werkt, moet u het vooral doen, maar ik weet niet of we hiermee verder komen. Maar het tekent wel de sfeer. Het was gewoon: wacht even, u doet wat ik zeg. Dat was de houding die daar was.

De voorzitter:

U zei: het waren gescripte overleggen, in ieder geval van de kant van de minister. Maar was dat ook zo vanuit de regio?

De heer Eikenaar:

Wij hadden natuurlijk een voorbereiding van wat we daar voor elkaar wilden krijgen. Maar dat ... We hebben één keer ... Maar dat moesten we uiteindelijk via de Kamer regelen. Dat was de waardevermeerderingsregeling. Daar kwamen we niet uit. Het ging ook vaak over, en dan deed hij wat ... Nee, ik moet hier de dingen even in twee delen vertellen. De zorgen over geld maakten wij altijd duidelijk. Wij zagen dat het programma niet liep en we zagen dat Hans Alders voortdurend bij de NAM langs moest om met dingen te leuren, en dat regelingen die gemaakt werden, geen oplossing waren maar een soort van surrogaatoplossing waren. Dus het ging vaak over geld. Dan kaartten we dat bij hem aan: minister, er is een programma; dat moet uitgevoerd worden en daar moet geld voor komen. Dan zei hij: ik zie wel in dat er te weinig ... En vervolgens gebeurde er hoegenaamd niks en dan ging het weer door zoals het ging. Bij die waardevermeerderingsregeling gebeurde iets dergelijks ook, want het geld daarvan was op. Dat was een van de weinige dingen in Groningen die nog enigszins gewaardeerd werden en waar mensen wat aan hadden, want dan kon je zonnepanelen op je huis krijgen op het moment dat je schade had geleden. Het was enigszins een vorm van genoegdoening, zeg maar, het enige wat er zo'n beetje was. Dat vond hij cadeautjes. Dat zei hij letterlijk. Ik ben hier niet voor de cadeautjes, zei hij dan. Dat geld was bijna op. Toen zijn wij daar bijvoorbeeld niet uit gekomen. Ik zei: oké, dan concluderen we dat we het hier niet over eens worden. Toen hebben wij dat uiteindelijk via de Kamer geregeld. Uiteindelijk is dat geld na een aantal maanden, via de voorjaarsnota of zo, geregeld. Maar om nou te zeggen dat we daar discussies voerden die leidden tot een werkelijk andere aanpak? Nee, daar was eigenlijk te veel al van te voren bepaald. De marges waren ook daar niet groot.

De **voorzitter**:

Ik kom even terug op de positie van de Nationaal Coördinator. Ik denk dat ik het antwoord weet, maar vond u dat hij voldoende bevoegdheden had?

De heer **Eikenaar**:

Nee. Ik denk niet dat hij voldoende bevoegdheden had, maar ... Max van den Berg heeft hier gezegd, en dat vond ik een terechte opmerking: op het moment dat de politieke wil niet bestaat om iemand te laten functioneren, dan moet je ook niet gek opkijken dat hij niet functioneert. Dus als je grondhouding al verkeerd is ... Dat geldt eigenlijk vanaf het begin tot het einde van het hele dossier: als je eigenlijk fundamenteel niets wenst aan te passen en je grondhouding eigenlijk fundamenteel is om geld te besparen of om de gaswinning op niveau te houden of wat dan ook, kun je doen wat je wil, maar dan is de uitkomst altijd waardeloos. Ik denk dat dat hier ook wel opgaat. Even los van het feit dat ik vond dat de Nationaal Coördinator als organisatie -- niet als persoon maar als organisatie -- een organisatie moest zijn die gemeenten kon ondersteunen bij de versterking -- dan bedoel ik een organisatie die echt mensen in dienst heeft die snappen hoe dat werkt in een buurt en daar aan de slag kunnen ... Want de gemeenten in Groningen hadden niet altijd de kracht om dat te doen. Eigenlijk een organisatie die snapt hoe wijkvernieuwing werkt, die snapt hoe spanningen in buurten kunnen werken en dat kunnen ondersteunen: dat was wat ik voor ogen had, los van de NAM, en dan wel met eigen bevoegdheden. Maar los van die wens denk ik dat als de minister Hans Alders de ruimte had gegeven om te functioneren, het een heel stuk beter was afgelopen dan hoe het nu liep. De minister liet Hans Alders gewoon aan z'n lot over, stuurde hem naar de NAM. Daar mocht hij ploeteren en hopen dat ie er nog wat voor Groningers uit kon slepen. Dat was de situatie.

De **voorzitter**:

Wat u net beschreef, deed mij denken aan een ander verhoor, dat wij met de heer Wallage hebben gehad. Die heeft uitgelegd dat hij in een persconferentie na een dialoogtafel is begonnen over een soort deltacommissaris voor Groningen, maar dat daar op dat moment, trouwens ook in de regio, te weinig draagvlak voor was. Past dat bij wat u net beschreef?

De heer **Eikenaar**:

Ja, ik denk het wel. Ik denk dat dat het is. En een organisatie die slagkracht heeft en niet alleen regelingen kan produceren en af en toe een bouwbedrijf

kan opbellen -- of niet eens, want dat moest het Centrum Veilig Wonen doen -- maar die tot in de haarvaten in die samenleving zit en samen met de gemeenten daar wat van kan maken. En niet alleen het versterken van die huizen, maar ook zorgen dat mensen een gemeenschap blijven en niet uit elkaar gespeeld worden. Een organisatie die handelingsbevoegdheid heeft om te denken: oké, we zijn nu bezig met dit rijtje, maar als ik het zo bekijk, kunnen we beter dat andere rijtje ook nemen, want er ontstaan spanningen in die buurt en dat moeten we niet hebben. Dus op die manier. Maar dat was totaal niet aan de hand. Het ene rijtje ging ... Ik denk dat Hans dacht "ik moet dat rijtje ook doen", maar dan bij de NAM kwam, die zei: "Nee, nee, wacht even, dat gaan we niet doen. Spanningen in de buurt? Ha, maar daar hebben wij niks mee te maken."

De **voorzitter**:

Toch zien we dat er in 2016 gewerkt wordt aan een wetsvoorstel om de positie van de NCG te versterken. Heeft u daar concepten van gezien? Bent u daarbij betrokken geweest?

De heer **Eikenaar**:

Ja, ik heb daar in het begin wel concepten van gezien, meen ik. Later verdwenen die ook weer, maar ik weet niet precies waar die toen verdwenen zijn. Maar ik heb op een x-moment een aantal keren een overleg gehad over zo'n wetsvoorstel, maar daar zat dit allemaal niet in. Dat ging geloof ik over de bevoegdheden van de NCG richting de NAM, meen ik in mijn herinnering te hebben zitten. Dat was niet wat ik vond dat voldoende was. Ik ben bang dat dat niet de ruimte had gegeven die nodig was. Maar nogmaals, ik denk dat als de minister voor de NCG was gaan staan en had gezegd "ik creëer die ruimte, ik zorg ervoor dat dat geld beschikbaar is, desnoods doe ik dat met rijks geld en haal ik dat later bij de NAM op, maar één ding: het gaat gewoon geregeld worden", dan had dat al enorm kunnen schelen. Dan was het nog verre van mijn ideaal af geweest, maar dat had zeker al een stuk gescheeld.

De **voorzitter**:

Helder. Ik wil nog even terugkomen op de wijze waarop de heer Alders zijn rol invulde en het bestuurlijk overleg plaatsvond. Was dat nou echt alleen op de momenten met alle bestuurders in de bestuurlijke stuurgroep of werd er tussendoor ook met individuele bestuurders of met u contact gezocht? Hoe werkt dat nou in de praktijk?

De heer **Eikenaar**:

Ik had met enige regelmaat een-op-een overleg met hem en dan praatte hij mij bij over dingen en dan spraken we over hoe dingen liepen. Dan kwam ook wel de positie van de NAM aan de orde en dat soort dingen. Dat was zowel formeel als informeel, zeg maar, dus een-op-een. In de bestuurlijke stuurgroepen lagen voorstellen voor. Daar werd over gediscussieerd. Dan hoorde hij onze opvattingen aan en dan ging hij daar weer verder mee en keek hij of er draagvlak voor oplossingen was. Dat is ongeveer hoe de verhoudingen ...

De **voorzitter**:

Ik vraag het even om een goed beeld te krijgen. De bestuurlijke stuurgroep, dat waren zeg maar, in uw woorden, geen gescripte overleggen. Daar werd wel serieus inhoudelijk ...

De heer **Eikenaar**:

Neeneenee, neeneenee. Nee, Hans Alders zat dat voor en dat waren serieuze gesprekken.

De **voorzitter**:

De voorstellen waren wel voorbereid.

De heer **Eikenaar**:

Ja, ja, ja. Die voorstellen waren voorbereid en daar kreeg je ook ambtelijk adviezen op, ik, van hoe we daar mee om moesten gaan en wat ik van dat voorstel zou moeten vinden, om het zo maar te zeggen, even los van of ik het wel met het advies eens was; dat was even vers twee. Dat werd gewoon goed voorbereid op die manier. Dat waren geen gescripte gesprekken. Dat waren serieuze discussies over hoe dingen moesten -- wel altijd binnen de gegeven marges, om het zo maar eens te zeggen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

U zei net: ik ga ervan uit dat de NCG wel dacht "we doen dat rijtje erbij", vervolgens naar de NAM ging en dat de NAM zei "ja maar we hebben eigenlijk niks met die rijtjes". Denkt u dat of heeft u ook concrete signalen gekregen dat dat de gang van zaken was?

De heer **Eikenaar**:

Ik kreeg dergelijke ... Over een specifiek rijtje niet. Maar ik kreeg signalen dat hij voortdurend bij de NAM langs moest om te leuren voor geld en dat er

voortdurend opnieuw discussies ontstonden over die rijtjes. Op het moment dat je zo'n versterking wil aanpakken, is het al ingewikkeld genoeg. Het gaat over mensen hun huis. Mensen zien hun hele leven overhoop gaan, en dan moet dat soepel lopen. Dat gaat natuurlijk per definitie niet altijd soepel lopen. Dat is voor de rest ook helemaal niet erg, maar als de intentie oké is en je weet "ik heb ruimte om problemen die ik tegenkom op te lossen", dan kun je dat soort dingen oplossen. Dan kun je zeggen: nou, we gaan een discussie aan en dan komen we tot een degelijke oplossing. Maar op het moment dat er voortdurend iemand achter de coulissen staat die zegt "nee, dit niet", "o nee, dat niet" en "dat stel ik ter discussie" ...

Er waren voortdurend -- het is al aan de orde geweest -- discussies over normen. Eén keer in de zoveel tijd werd die norm vastgeklikt. Nou, dat werd voortdurend ter discussie gesteld, met als klap op de vuurpijl dat Mijnraadadvies waar de suggestie omheen hing van: o, er is altijd met de oude normen gewerkt. Nee, er werd een norm vastgeklikt om het werkbaar te maken, om een belofte die aan mensen was gedaan ook gestand te doen. Dat is ook de enige werkbare manier waarop zulke dingen kunnen. Niet alleen allereerst vanwege de bewoners, allereerst vanwege de bewoners die voortdurend hun leven overhoop zien raken. Dan moet je, als je een belofte doet, die belofte ook kunnen nakomen. Maar ten tweede ook omdat je te maken hebt met een bouwbedrijf dat denkt: ga ik daar wel of niet aan de slag? Bij dat Mijnraadadvies, waar we vast nog over te spreken komen, zijn al die bouwbedrijven en ingenieurs weggelopen, want die dachten: met deze onbetrouwbare bedoeling hoef ik niks van doen te hebben. Toen heeft het bijna een jaar stil gelegen. Dus kortom: om zoiets goed te doen, heb je voorspelbaarheid nodig: voorspelbaarheid naar inwoners omdat die dat verdienen, maar ook voorspelbaarheid naar bouwbedrijven, naar ingenieurs en iedereen die daarbij betrokken is. Dat is nooit ontstaan, dat is nooit ontstaan.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dan wil ik met u naar 31 maart 2017. Dan kondigt de Nationaal Coördinator Groningen aan dat de behandeling van schade door het CVW wordt stopgezet. De heer Alders wil met draagvlak uit de regio een nieuw schadeprotocol opstellen en zorgen voor een onafhankelijke schadecommissie. Wist u van tevoren dat dit aangekondigd zou worden?

De heer **Eikenaar**:

Nee, dat wist ik niet. Er lag een planning om een schadeprotocol te maken.

Ik meen dat die planning het hele jaar in beslag nam. Mij werd eind maart, ik denk 20 maart of zo, plotseling gevraagd om in spoedoverleg te komen, want de NAM zou uit de schade gaan; ik weet niet meer precies hoe het mij werd medegedeeld, maar iets in die geest was het.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En dat was een spoedoverleg ... Waar moest u heen, daarvoor?

De heer **Eikenaar**:

Ik meen dat het een hotel was bij het Paterswoldsemeer, maar ik weet niet helemaal zeker of dat bij dit specifieke overleg was. Maar de NAM zou ertussenuit gaan, dat was het verhaal. Er was een doorbraak; daar kwam het eigenlijk op neer. Over de schone lei, zoals dat heette, was een voorstel ...

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dat was op 20 maart?

De heer **Eikenaar**:

Nee, dat was in de dagen erna. Ik denk uiteindelijk een week later.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Met wie was dat spoedoverleg?

De heer **Eikenaar**:

Dat weet ik niet meer helemaal precies. Dat zou ik moeten nazoeken, maar in ieder geval met Hans Alders. Ik denk dat er ook een paar burgemeesters bij waren.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En in die dagen daarna ...

De heer **Eikenaar**:

In die dagen daarna -- dat is zo 27 of 28 maart, meen ik -- zijn er overleggen. Dat gaat over die schone lei en de voorwaarden waaronder NAM eruit zou willen. Een van die voorwaarden ... Maar dit is mijn herinnering, want ik weet dat ik op 27, 28 maart een notitie voorgelegd heb gekregen of ik daarmee akkoord wilde gaan.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dat was dus drie dagen voordat uiteindelijk het schadeprotocol zou worden stopgezet. Toen kreeg u een voorstel.

De heer **Eikenaar**:

Ja, maar dat was geen uitgewerkt voorstel. In mijn herinnering -- maar ik heb het niet terug kunnen vinden, dus ik weet het niet zeker -- was er een A4'tje of anderhalf A4'tje waar een aantal dingen op stonden. Ik dacht: no way dat ik hiermee akkoord ga. Want eigenlijk stond daar met zoveel woorden op: de Witteveen+Bosmethode, de methode waarmee in mijn ogen iedereen afgewezen zou worden of in ieder geval een heel groot deel ... Die stond daarin centraal. Uit het verhoor van meneer Schotman maak ik op dat er op dat moment al een schadeprotocol was. Dat was mij niet bekend. Dat vermoedde ik wel, want ik zie in andere notities terugkomen dat het vermoeden wordt uitgesproken dat er een schadeprotocol heeft gelegen op dat moment. Maar dat kende ik niet. Ik kende alleen het briefje dat ik voor me had. Maar ik wist genoeg, want daar stond in dat die Witteveen+Bosmethode centraal zou komen te staan.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Voor u was dat enkele feit ... Waarschijnlijk weet u daarom ook niet meer zo goed wat de rest was, maar dat was ...

De heer **Eikenaar**:

Ik was daar heel boos over en ik was het er absoluut niet mee eens.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wat heeft u met die boosheid gedaan?

De heer **Eikenaar**:

Meneer Bouwkamp, die hier achter mij zit, weet dat nog. Ik ben een aantal keren naar buiten gelopen. Dat overleg was in de GS-kamer en mijn kamer is daar vlakbij. Ik ben een aantal keer boos uitgelopen of een of twee keer boos uitgelopen, zwaar geïrriteerd over dat voorstel.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Want wilden uw collega's wel akkoord gaan?

De heer **Eikenaar**:

Eh ... Ik kan het niet op de persoon ... Dat ging dan over burgemeesters die erbij zaten. Dat waren de andere deelnemers, meen ik.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Omdat u zei: ik liep boos weg uit de ...

De heer **Eikenaar**:

Ik loop niet boos weg uit het overleg. Ik denk dat er af en toe een moment was dat het overleg stopte of even gepauzeerd werd. Op die momenten liep ik boos weg. Ik liep niet boos uit het overleg weg of zo, denk ik.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Was dat nou een overleg met Gedeputeerde Staten?

De heer **Eikenaar**:

Neenee, het was met burgemeesters en Hans Alders.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En toen ...

De heer **Eikenaar**:

Ik ben ervoor gaan liggen en heb gezegd: hier ga ik niet mee akkoord, dat ga ik niet doen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En toen?

De heer **Eikenaar**:

Toen is er een andere afspraak gemaakt, dat er een protocol met draagvlak zou komen. Toen is dat deel er dus uitgeschraapt en is er een afsprakenlijstje gekomen dat ik tegenkwam, waarop staat: er komt een protocol met draagvlak. Dat is het startschot voor de gesprekken met de maatschappelijke organisaties, dus het Gasberaad en GBB, en een aantal burgemeesters en ik.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar dan wordt het 31 maart ...

De heer **Eikenaar**:

Sorry, excuus. Daar komt nog iets voor. Op 31 maart wordt er gezegd: de NAM gaat eruit. Maar dan is er dus geen protocol.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Nee, dat wordt stopgezet.

De heer **Eikenaar**:

Dat wordt stopgezet.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wat vond u daarvan?

De heer **Eikenaar**:

Nou, ik had nog de hoop op dat moment dat we heel snel tot een protocol zouden komen. Nogmaals, ik wist niet dat er al een protocol was. Tenminste, ik heb nu van meneer Schotman begrepen dat er een protocol lag. Ik had de hoop dat we snel ... Maar ik was blij dat de NAM eruit ging. Dus ik denk: we hebben één slag gewonnen. Dat was op dat moment mijn gevoel. Ik was er natuurlijk niet blij mee dat de schadeafhandeling stil kwam te liggen, maar ik was nog in de veronderstelling: we kunnen snel tot een schadeprotocol komen. Dus in die zin was ik daar wel blij mee op dat moment. Ik was denk ik ook opgelucht dat ik dat andere had weten tegen te houden, namelijk dat er een soort moment was ... Als we daar ja tegen hadden gezegd, nou, dan hadden we echt een enorm probleem gehad.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dus voor die 31ste zijn er eigenlijk een aantal momenten waarop u dingen voorgeschoteld krijgt waar u het niet mee eens kunt zijn. Dan is het toch -- u was niet van tevoren ingelicht -- een verrassing dat het schadeprotocol wordt stopgezet. Maar u zegt: ik kon daar nog wel mee leven, want ik was in de veronderstelling dat er misschien al iets nieuws lag, dat de NAM ...

De heer **Eikenaar**:

Nee, nee. Dat er iets nieuws lag, wist ik niet. Dat is kennis achteraf, dat heb ik nu gehoord. Bij het verhoor van Schotman hoorde ik Schotman zeggen dat hij een akkoord had met de NCG. Hij was zelfs in de veronderstelling dat hij een akkoord had met de regio. Maar daar was geen sprake van. Dat hoor ik nu, achteraf; dat is kennis achteraf. Op dat moment echter kreeg ik een A4'tje voorgelegd, dat, in mijn herinnering, uitging van de Witteveen+Bosmethode.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Kunt u nogmaals uitleggen wat dat precies is? Want ik denk dat er veel mensen zijn die nu denken "huh?"

De heer **Eikenaar**:

Ja. Sorry. Dat is uitgaan van de technische causaliteit en niet van de omkering van de bewijslast. Je zegt gewoon: het komt hierdoor, grotere kans dat het daardoor komt, dan wijzen we af. Dat is eigenlijk feitelijk wat

het is. De NAM wilde dit heel graag, want daarmee kunnen ze de schade letterlijk beperken en lopen ze niet het risico -- wat in Groningen natuurlijk heel erg het geval is -- dat je niet weet waar een scheur door komt. Je weet dat er aardbevingen zijn en dat er heel veel scheuren zijn. Dat is wat je weet. Maar het is een illusie dat je per scheur technisch kunt vaststellen welke door een aardbeving komt; dat is onmogelijk. Maar zij wilden graag een soort zekerheid inbouwen dat ze wél die schades konden afwikkelen. Ik dacht: het moet ruimhartig. En ja, dan worden er ook scheuren gerepareerd die niet door aardbevingen komen. Maar ja, je hebt op zich ook miljarden euro's verdiend en er is geen andere methode waarmee het op een menselijke en ruimhartige manier kan.

Maar op dit A4'tje -- in mijn hoofd een A4'tje -- stond die Witteveen+Bosmethode als centrale methode. Ik zag daar absoluut niks in en dacht: als we dit invoeren, hebben we een dik probleem in Groningen. Want dan ... Nou ja.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dus daarom was volgens u in ieder geval één slag gelukt: het wordt wel stopgezet, maar in ieder geval gaat die Witteveen+Bosmethode het niet worden.

De heer **Eikenaar**:

En de NAM is ertussenuit.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En de NAM is ertussenuit, precies. Dus ergens was het niet meteen een schrik, want u dacht nog: we zitten op een spoor.

De heer **Eikenaar**:

Ja. Nou De NAM ertussenuit, daar was ik natuurlijk al heel lang mee bezig, dus ik had wel zoiets van: "Oké, het startpunt is goed; de Witteveen+Bosmethode is van tafel en de NAM is ertussenuit. Nu gaan we een schadeprotocol maken en dat gaan we ook met draagvlak doen en dat gaan we samen met die maatschappelijke organisaties doen."

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Hoe ging dat precies? U ging toen samen met gemeenten én de maatschappelijke partijen aan de slag.

De heer **Eikenaar**:

En de NCG. En EZ, het ministerie, zat er ook bij. We gingen die overleggen in. EZ gaf daar weinig sjoege. Aan het begin kwamen daar nog wel voorstellen, maar die hadden dan weer de TU Delftmethode, wat volgens mij een variant was op de Witteveen+Bosmethode.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Was dit meteen in april?

De heer **Eikenaar**:

Ja, dat was precies daarna. Dat begint eigenlijk daarna.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

April 2017. Ja.

De heer **Eikenaar**:

Dus wij gingen monter aan de slag. Maar daar kwam niet veel uit, want de bekende methode kwam weer op tafel en het werd weer heel technisch. We kwamen daar weer in terecht, dus het leverde uiteindelijk weinig op. In mei kwam op een gegeven moment Maarten Camps van het ministerie van EZ nog naar Groningen. Dat was een heel rare gewaarwording. Ik meen dat er een aantal burgemeesters bij zaten en ik. Hij zei: jongens, we kunnen hier gewoon een akkoord maken, want er ligt een protocol. En ik wist bij God niet waar hij het over had. Als ik het achteraf reconstrueer, denk ik dat dit ging over het protocol dat er al lag, maar dat ik niet kende. Hij had blijkbaar in zijn hoofd dat daar in de regio wel degelijk een soort van overeenstemming over was. Maar ik dacht: er ligt helemaal niks.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wat wij zijn tegengekomen, is dat u aan de slag gaat met anderen, dus de provincie en maatschappelijke partijen, om tot dat nieuwe, echt van onderop gedragen schadeprotocol te komen, gedragen door de regio, maar dat aan een andere tafel -- dat is ook wat Susan Top hier vertelde in haar verhoor -- ook de NAM nog apart met de provincie ging overleggen.

De heer **Eikenaar**:

Ja.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Is dat dan het protocol waar de heer Camps op doelt?

De heer **Eikenaar**:

Nee, nee, nee, nee. Dat is het niet, want dat gebeurt pas later. Waar u het nu over heeft, is een ambtelijke sondering. Nu moet ik wel de geschiedenis erbij vertellen, want anders wordt het onbegrijpelijk.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Precies. We gaan nu even terug in de tijd.

De heer **Eikenaar**:

Kijk. Er waren ambtelijke contacten tussen NAM en de provincie. Die waren er. Die gingen over waterstof, die gingen over toekomstperspectief. Dat waren gewoon reguliere contacten die er waren. Op een gegeven moment komt er een ambtenaar naar mij toe die zegt: "Eelco, ik heb contacten met de NAM; wij hebben dat schadeprotocol" -- nu springen we wel weer even in de tijd, want we hadden ondertussen een schadeprotocol samen met de maatschappelijke organisaties gemaakt ...

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Gedragen.

De heer **Eikenaar**:

Gedragen van onderop. Vierpijlerdocument. Dat hadden we. Dan komt er een ambtenaar naar mij toe die zegt: Eelco, de NAM zegt dat ze best wel met een voorstel willen komen dat invulling geeft aan ons protocol. Ik had daar niet heel veel fiducia in, maar ik zei: als je wilt verkennen, ga je gang. Want ik sprak net over die black box; wij wisten vaak helemaal niet wat er aan de andere kant gebeurde, dus wij dachten: nou ja, misschien dat daar wat te halen valt, you never know, misschien gebeurt daar iets wat wij niet weten. Maar dat was achteraf gewoon de methode van de NAM om wat ze bij de NCG vermoedelijk al gepusht hadden, ook bij ons te pushen. Dus wat kwam daaruit? Ja hoor, een kaartje met een contour erop, enzovoort, enzovoort. Dat was een herhaling van de Witteveen+Bosmethode en daarna de TU Delftmethode. Dus toen ik dat onder ogen kreeg, was het voor mijzelf vrij snel klaar: leuk dat er een ambtelijke verkenning is, maar dit is de weg waar ik precies niet op wilde. Het speelt later nog wel weer een rol als we een overleg hebben met minister Wiebes -- maar dan springen we weer verder in de tijd. Dan komt het weer naar boven, op een wat ongelukkige manier.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En dat zijpaadje met de NAM? We hebben dat gedragen protocol vanuit de regio met de maatschappelijke organisaties. Dan ontstaat er een spoor waarin de provincie in gesprek gaat met NAM. Wie waren nog meer van die gesprekken op de hoogte? U zei "ambtelijk". Waren dat u en ambtenaren of was dat breder?

De heer **Eikenaar**:

Nee, dat was wel breder. Dat wisten ook de maatschappelijke organisaties, want op een gegeven moment is er ambtelijk een soort van uitkomst aan ze voorgelegd. Dat wisten ook de gemeenten, want die waren er ook bij betrokken. Het college van GS wist dat ook. Maar het was een ambtelijke verkenning. En wat daar uitkwam, was precies wat we daarvoor ook hadden gezien. Dus tja, je kon er niks mee. Het was ook niet ruimhartig. Het grappige is zelfs dat in een van de notities die we in het kader van het schadeprotocol met de maatschappelijke organisaties aan het maken waren, die methode af werd geserveerd. Dat was de methode die later in die ambtelijke sondering van de NAM kwam.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Maar daar komt dus wel echt wat uit. U zegt dat het op een aantal punten wel afwijkt: precies weer die methodes die we niet willen. Waren er nog meer verschillen met het breed gedragen protocol?

De heer **Eikenaar**:

Ja, maar die zijn wat minder fundamenteel. Want er zat gewoon een kaartje bij, met een contour. Het maffe is dat dat plaatje met het contour heel vaak terugkwam. Ik dacht één moment "nu zijn we er definitief vanaf" en daarna hebben we het nooit meer gezien. Dat kwam namelijk zo. In januari was er een beving. Er is een contour getrokken. Dan is er in het DUO-gebouw -- dat is dat grote, witte gebouw dat je ziet als je met de trein in Groningen aankomt ...

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ja, van de organisatie DUO.

De heer **Eikenaar**:

Ja. Er kwam een enorme scheur in de parkeergarage van dat DUO-gebouw. Die was niet ernstig, maar die was wel buiten die contour. Toen dacht ik: nu is dat kaartje wel klaar. Kijk, die scheuren in huizen waren genoeg bewijs dat

het onzin was, maar dit was een heel nieuw gebouw en daar zat plotseling een scheur in, van voor naar achter door de parkeergarage.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dus er zit een kaart in dat protocol tussen provincie en NAM waarvan u zegt: dat klopt niet, die methodes willen we niet, dat hadden we al vastgesteld met de maatschappelijke organisaties. Maar als we dan weer springen in de tijd, zie je toch dat juist het schadeprotocol waarvan u zegt "die methodes wilden we niet en die kaart wilden we niet" als uitgangspunt wordt gebruikt bij de besprekingen over een nieuw protocol in december 2017 en januari 2018. Hoe kan het dat dat dan als uitgangspunt wordt gebruikt?

De heer **Eikenaar**:

Kijk. Minister Wiebes is aangesteld. We hebben een eerste overleg met minister Wiebes en zeggen tegen minister Wiebes: schade is het eerste wat aangepakt moet worden. Ik heb dan een-op-een overleg met minister Wiebes, als een soort kennismakingsgesprek. En er is een bestuurlijk overleg, op 4 of 5 december, zoiets. De dag erna is er nog een bestuurlijke stuurgroep. Wat zie je gebeuren in het verslag van die bestuurlijke stuurgroep? Gerard Beukema, burgemeester van Delfzijl, maar ook ik zeg: dat document van 18 oktober, dát is wat er centraal moet staan in deze bespreking over het schadeprotocol, dat is het document dat wij gemaakt hebben samen met de maatschappelijke organisaties. Maar wat zie je vervolgens gebeuren? De vertegenwoordiger van de minister zegt daar: ja, maar wij willen graag samen met de NAM wat. Nou, je ziet vanuit de regio niet zo heel veel enthousiasme daarvoor, om het zo maar eens te zeggen.

In de weken daarna wordt er een proces ingericht door Boston Consulting Group -- mijn nekharen gaan nog steeds recht overeind staan als ik terugdenk aan hoe die club ... En die club vraagt op een gegeven moment in een overleg: welke documenten mogen we meesturen? Die documenten komen allemaal langs, onder andere deze ambtelijke sondering van de NAM. Ik ben op dat moment niet scherp genoeg. Ik had gewoon moeten zeggen: no way dat dat document meegaat. Maar ik ben daar niet scherp genoeg geweest. Ik had dat wel moeten zeggen, maar ik had op dat moment zoiets van: "Nou ja, we hebben niks te verbergen, leg alles er maar neer; het is duidelijk dat het uitgangspunt van het gesprek dat document van 18 oktober is. Dat er nog andere documenten zijn; ik heb niks te verbergen, dus ook dat document is niet geheim of zo. Ik heb overal duidelijk gemaakt dat ik niks met dat ding kan en dat het precies is wat ik niet wil." Maar wat gebeurt er

vervolgens? Als je de agenda van het eerste overleg ziet: ja hoor, daar staat ie erbij. Maar er staat ook: wat is het uitgangspunt? We gaan een schadeprotocol maken samen met de NAM. Nou ja, toen gingen de maatschappelijke organisaties tegen het plafond. En terecht.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En toen? Hoe kwam het vervolgens weer op tafel, dat breed gedragen protocol?

De heer **Eikenaar**:

Ik heb in al die overleggen voortdurend gezegd -- ik weet mijn irritatie nog - - hou nou eens op. Want er werd de hele tijd gezegd: dat is hét document van de provincie. En ik zei: het is niet het document van de provincie; het is een ambtelijke verkenning en ik ben het er niet mee eens, dus hou op met het een "document van de provincie" te noemen. Ik weet niet of dat strategisch voortdurend wél het document van de provincie was, of daar een opzet in zat, of dat het klunzigheid was.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wie zou er baat hebben bij zo'n opzet?

De heer **Eikenaar**:

Nou, ik weet wel dat bij de overleggen daarvoor EZK nog voortdurend zei: wij willen een protocol met de NAM. En daar werden deze uitgangspunten bij genoemd. Ik weet ook dat men in mei in die bijeenkomst met Maarten Camps ook hierop aanstuurde. Ik moet minister Wiebes nageven dat hij daar niet zo in zat. Want toen de maatschappelijke organisaties weg waren en wij duidelijk hadden gemaakt waarom ze weg waren, heb ik daar ook nog een mail over gestuurd naar minister Wiebes met daarin het verhaal waarom zij tegen het plafond waren gegaan en waarom hij zo veel irritatie zag bij mij: dat gaat onder andere over die contouren en over de klunzigheid waarmee Boston Consulting Group dit doet en voortdurend zegt dat dit het uitgangspunt is, terwijl zij dat ding niet willen en ik het ook niet wil; en hou eens even op met dat een "provinciaal document" te noemen. Ik bedoel, ik snap dat je het zo kunt framen, maar als ik tien keer heb gezegd dat het niet zo is, is het ook wel tijd om ermee op te houden, zeg maar.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

En nu de vraag die ik stelde: hoe kwam dat andere protocol dan weer op tafel?

De heer **Eikenaar**:

Doordat minister Wiebes hen gebeld heeft en gezegd heeft: er zijn geen protocollen die leidend zijn. Wat mij betreft was dat wél zo, dat was het 18 oktober-document, dat gold voor de maatschappelijke organisaties ook. Ik heb minister Wiebes die mail gestuurd met daarin wat hij "de rode vlaggen" noemde: vertel mij wat ik absoluut niet moet doen, waardoor gaat iedereen hier tegen het plafond en vertel mij dan wat ik niet en wat ik wel moet doen. Die mail heb ik gestuurd. Daarin staat onder andere: hou op over de contouren. Ik heb zo wat dingen opgesomd die wel en die niet moesten. Toen heeft minister Wiebes gesproken met Susan Top en ik denk met Jelle van der Knoop en zijn zij uiteindelijk weer aan tafel gekomen. Ik heb in die tussentijd denk ik ook regelmatig met hen gebeld en heb verteld hoe dit ging en waar we op uit waren. Ik had ze natuurlijk heel hard nodig aan tafel, want een goed schadeprotocol ging ik niet in mijn eentje redden, daar had ik ze gewoon heel hard bij nodig. Ik wilde dus ook heel graag dat we weer aan tafel kwamen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Uiteindelijk is dat nieuwe schadeprotocol er. Als dat protocol erdoorheen is, zegt minister-president Rutte na de ministerraad op een vrijdag: het is niet alleen een zaak van de rijksoverheid, maar het vergt ook betrokkenheid en voortvarendheid van Groningse bestuurders. Wat vond u daarvan?

De heer **Eikenaar**:

Ja. Ik vond het echt ongehoord. Weet je ... Wij hadden maandenlang geprobeerd om vertegenwoordigers van het ministerie zover te krijgen om met ons te praten over een schadeprotocol, maar dat kon niet vanwege de formatie; men was demissionair, men kon niks. Overigens, in juni was de minister-president nog in Groningen geweest en had gezegd dat de demissionaire status van het kabinet totaal niet in de weg kon staan van het schadeprotocol. Dat vond ik heel bijzonder trouwens. Het is heel bijzonder dat een minister-president zegt "er staat niks in de weg" en dat er daarna helemaal niks verandert. Ik heb echt het gevoel dat hij dat voor de bühne heeft gezegd en daar vervolgens nergens een gevolg aan heeft gegeven en tegen minister Kamp of elders heeft gezegd: "Zorg dat dit geregeld wordt. Niks staat ons in de weg. Zorg ervoor dat er weer beweging in komt." Er is niks gebeurd. Die opmerking "het kan, ook al zijn we demissionair" heeft geen enkel gevolg gehad in de praktijk. Vervolgens is er een beving en komen er weer heel veel schades. Die worden niet behandeld, want er is geen schadeprotocol. Dan begint de politieke druk op te lopen en gebruik je

een politiek trucje door te zeggen "ja maar ik doe het ook niet alleen". Terwijl, maandenlang hebben wij, burgemeesters, ik, maatschappelijke organisaties, zitten smeken om beweging en om reactie op de dingen die wij maakten. Want die protocollen die wij maakten, dat vierpijlersdocument en later dat protocol ... Omdat er geen sjoege kwam, dachten wij: we doen het zelf wel. En dan zeg je als minister-president als de druk een beetje te hoog wordt: ja, dat ligt ook aan Groningen zelf, feitelijk. Nou, ik vond het echt geen stijl. Ik vond het een typisch Haagse framing. Ik dacht: potjandorie, ga het probleem in onze provincie 'ns oplossen in plaats van je eigen politieke probleempje proberen onder het tapijt te vegen. Want dat was wat er gebeurde. Toen was de druk zo hoog en stonden er tienduizenden mensen op de Vismarkt dat ze niks anders konden en toen was er in één keer wel een schadeprotocol. Dat is wat ik net bedoelde met "argumenten tellen niet", want dat schadeprotocol had er natuurlijk in maart al moeten zijn. Toen was allang duidelijk waar dat protocol uit moest bestaan. Nee, eerst moest er maandenlang geen schade opgenomen worden en moest er een zware beving komen, enzovoort, enzovoort en dan pas kan je niet anders en ga je handelen. Dat is hoe ik het uiteindelijk interpreteer.

De voorzitter:

Er gebeurde veel in het begin van 2018: de beving bij Zeerijp, het schadeprotocol. Niet lang daarna, op 29 maart, kondigt minister Wiebes aan dat de gaskraan op termijn helemaal dicht zou gaan. In hoeverre kwam dat besluit van minister Wiebes voor u als een verrassing?

De heer Eikenaar:

Dat die naar nul zou gaan, was een complete verrassing, ja. Hij had wel daarvoor gezegd: ik ben bezig met het verlagen van de gaswinning. Dat kwam wel ter sprake in overleggen. Daar zei hij ook wel over dat hij een moeilijk overleg had met de NAM en zo, maar dat het naar nul zou gaan, had ik niet zien aankomen.

De voorzitter:

Koppelde hij in het begin, zoals u nu net verklaarde, dat hij met de gaswinning bezig was ook aan de omvang van de versterkingsoperatie?

De heer Eikenaar:

Ja, maar niet zo direct als ik het afgelopen zaterdag in NRC Handelsblad en het Dagblad teruglas. Dus ja, en daar ontstond ook al irritatie over in maart, meteen al. Die komt uit dat schadeprotocol. Het wordt eind januari en dan is

er optimisme. Ik was er oprecht blij mee dat we dat voor elkaar hadden gekregen. Misschien was dat het eerste moment dat ik echt een beetje een soort van optimistisch was. In februari gaan de gesprekken over de versterking en ik zie in maart al de eerste irritatie verschijnen over het feit dat hij al preludeert op het verkleinen van de versterking.

De **voorzitter**:

Irritatie bij bestuurders in de regio ...

De heer **Eikenaar**:

Bij regionale bestuurders, bij maatschappelijke organisaties, maar ook bij Hans Alders bijvoorbeeld. Maar ik kende de uitkomst niet. Achteraf heb je wel heel sterk het gevoel van: ik had het toen kunnen weten. Maar ik wist het niet. Ik wist wel dat er van alles gaande was. Toen hij aankondigde "de gaswinning naar nul", heb ik ook weer enig optimisme gevoeld. Toen dacht ik: o, misschien zit ik eraan, misschien gaat wat er met het protocol gebeurd is, hier ook gebeuren en dan ... Nou ja, toen heb ik dus een kort moment van optimisme gehad. Maar ja, achteraf gezien was dat ten onrechte en dat was ook snel weer weg.

De **voorzitter**:

Niet alleen wordt het besluit aangekondigd, maar ook in een brief toegelicht. Heeft u na lezing van die brief nog even gedacht "dit kan consequenties hebben voor de versterking"?

De heer **Eikenaar**:

Ja, tuurlijk. Maar dat was daarvoor al. Ik had die vermoedens ... Er werd al heel erg gemorreld. In die periode werd er heel erg langs elkaar heen gepraat, in de zin van ... Minister Wiebes was heel erg bezig van "het loopt niet goed; we moeten sterker focussen op veiligheid", zoals hij dat dan noemde. Ik zei: we moeten het gebiedsgericht doen. Overigens denk ik dat de veiligheid daar meer mee gediend is dan met die andere methode, maar dat terzijde. Hij zei: het moet meer veiligheidsgericht. Ik had in die periode denk ik nog de hoop, met het schadeprotocol in m'n achterhoofd, dat we de ruimte zouden kunnen creëren om die versterking op een betere manier te doen en dat we de NAM eruit konden halen -- op een manier zoals ik die eerder beschreef: dat we meer ruimte zouden krijgen om dat op een manier te doen dat er in die dorpen en wijken meer samenhang zou ontstaan en die tegenstellingen weggenomen zouden worden. Maar ik merkte dat men daar - - daar komt die irritatie uit voort -- helemaal niet mee bezig was. Dat zat

niet alleen bij de minister, dat zat ook ... Dat zat in de lijn van de minister, zeg maar, als je dat achteraf reconstrueert. Maar dat zat ook bij de Boston Consulting Group. Dan kreeg je van die onbegrijpelijke sheets met allerlei getallen en dingen die ze dan weer geïnventariseerd hadden waar echt werkelijk niemand chocola van kon maken en die werkelijk niets te maken hadden met wat er in Groningen echt gebeurde en dus ook op geen enkele manier een oplossing boden. Tegelijkertijd was er, heel schizofreen, een tafel die zich bezighield met versterken en daar plannen voor maakte. Die maakte een prachtig plan -- De Zwarte Hond en KAW maakten dat -- over hoe je de versterking ook kon aanpakken. Dat was een heel mooi plan. Dat is ergens dood op een kast neergevallen; nooit meer gezien daarna. Dat liep daar parallel aan. Het was dus een hele schizofrene tijd.

De **voorzitter**:

Wanneer was voor u persoonlijk duidelijk dat het besluit om de winning helemaal te stoppen op termijn echt consequenties zou hebben voor de omvang van de versterkingsoperatie? Wanneer werd dat nou echt duidelijk voor u?

De heer **Eikenaar**:

Ik denk niet dat er echt één moment aan te ... Ik voelde dat aan, maar ik had tegelijkertijd hoop. Die twee dingen kunnen tegelijkertijd bestaan. Je kan denken "misschien krijg ik het nog goed" en tegelijkertijd een onderbuikgevoel hebben dat je denkt: nou, dit gaat de verkeerde kant op.

De **voorzitter**:

Bent u bijvoorbeeld geweest bij een bijeenkomst met bestuurders en de minister op 4 april, waarin de minister aangaf "ik heb eigenlijk geen mandaat om op dezelfde manier met de versterking door te gaan nu we de gaswinning naar nul brengen"?

De heer **Eikenaar**:

Ja, die bijeenkomst, daar was ik wel bij, geloof ik. Ja, ja. Nee, tuurlijk, vanaf dat moment is dat heel duidelijk geworden. Later stappen wij er ook uit, want dan blijkt hij steeds minder te willen. Je moet je voorstellen, die discussies liepen al in maart op die manier. Dan komt er een klein lichtpuntje ... of klein ... Dan heb je iets van: o, misschien toch. Weet je wel, misschien toch. En daarna: nee, tuurlijk toch niet. Tegelijkertijd loopt een proces waarin dat "KAW en Zwarte Hond"-verhaal over hoe je de versterking ook zou kunnen aanpakken op een goede manier, parallel daaraan. Maar

gaandeweg werd totaal duidelijk dat men een hele andere agenda had. Alleen, ik wilde mijn agenda nog niet loslaten. Ik verloor de hoop definitief, echt helemaal definitief, nog niet eens op het moment dat hij de versterking stilzette -- toen was het eigenlijk al zo goed als weg, denk ik -- maar helemaal definitief met het Mijnraadadvies. Toen dacht: nu is het klaar, nu sta ik met de rug tegen de muur, nu kan ik geen kant meer op; nu wordt het definitief een drama, nu is er geen enkele manier meer om dit ten goede te keren.

De **voorzitter**:

Wat was het dan in het Mijnraadadvies dat tot deze conclusie bij u leidde?

De heer **Eikenaar**:

Nou, er stond een model centraal, het zogenaamde HRA-model, waarbij zowel de Mijnraad als anderen, en de NAM op de achtergrond, zeiden dat we op adresniveau huizen zouden kunnen aanwijzen die versterkt zouden kunnen worden. Ik wist dat het complete onzin was. Dat was gewoon lachwekkend. Dat was gewoon lachwekkend. Maar ik had wel door dat dit de weg was die men aan het opgaan was. En dat was ...

De **voorzitter**:

Wie bedoelt u met "men"?

De heer **Eikenaar**:

De minister; excuus. Ik wist ... De hoogleraar Ira Helsloot bracht een advies uit. Als je die hoogleraar uitnodigt om hierover te adviseren, dan weet je ongeveer waar je op uit bent. Op het moment dat je dat HRA-model in de weken ervoor al aan het pushen bent ... Ik wist dat het bij de NAM vandaan kwam en ik wist wat de uitkomsten waren, namelijk bizarre uitkomsten: twee-onder-eenkap'ers, waarvan het ene huis wel versterkt moest worden en het andere niet. Ik had daar geen illusies over en toen dat gepresenteerd werd, heb ik aan de voorzitter, Co Verdaas, ook hele kritische vragen gesteld. Ik weet nog dat hij daar vrij geïrriteerd over was. Ik heb zoiets gezegd als: weet u wel wat u Groningen aandoet hiermee? Ik wist ook dat met dat advies, waarvan minister Wiebes zei "dit ga ik volgen en ik ga nog met bestuurders in overleg hoe we het gaan invullen, maar dit is hoe we het gaan doen" ... Ja ... Toen wist ik wel dat het klaar was.

De **voorzitter**:

U heeft in die periode ook met de minister persoonlijk gesproken of in die overleggen met hem gesproken?

De heer **Eikenaar**:

Ja. Die overleggen waren heel intensief. Dat waren er heel veel. Vaak was het ook erg op het laatste moment. Ik vind achteraf gezien dat wij ons daar veel te veel in hebben laten meesleuren, ook specifiek op dat moment van het Mijnraadadvies. Toen het Mijnraadadvies werd gepresenteerd ... Ik geloof dat wij het in het weekend daarvoor kregen en toen moesten ambtenaren als een malle dat advies gaan doorgronden. De maandag daarop, meen ik dat het was, kregen we het gepresenteerd en hadden we ook een overleg met de minister. Dat hadden we never nooit moeten doen, dat hadden we echt niet moeten doen. We hadden ons niet in dat tempo moeten laten meesleuren. We hadden moeten zeggen: we nemen wel een week of twee en dan gaan we het eens even goed bestuderen en dan gaan we er zo veel gaten in schieten dat er weinig van overblijft. Dat had denk ik toch niet geholpen, maar wij hebben ons in een tempo laten drukken dat ik achteraf echt wel dacht: hoe hebben we dat kunnen doen? Maar dat was trouwens vaak de sfeer, in de zin van dat dingen snel moesten, dat ze heel lang stillagen en dan plotseling heel snel moesten. Als je niet in het tempo meegang, kreeg je het verwijt dat je te langzaam was.

De **voorzitter**:

De duidelijke visie die u had op het HRA-model: waarom lukte het niet om de minister daarvan te overtuigen in de gesprekken die u met hem heeft gevoerd?

De heer **Eikenaar**:

Op dat moment wist ik niet waarom dat me niet lukte. Als ik het NRC Handelsblad en het Dagblad lees, staat daar een aardige verklaring, maar die kende ik op dat moment natuurlijk niet. Achteraf blijkt ie gewoon ... Hij vond het Mijnraadadvies zelfs te ruim! Waar ik het een idiote vertoning vond omdat het totaal op het HRA-model was gebaseerd, vond hij het zelfs nog te ruim, begrijp ik achteraf. Maar dat is wat ik achteraf begrijp. Op dat moment ... ja ... vermoedde ik dat wel. Ik heb ook later ergens een toespraak gehouden waarin ik ook die uitspraken doe en verwoord dat het alleen maar over geld gaat en dat de techniek en de modellen centraal staan, om die reden. Maar dat waren op dat moment alleen maar vermoedens, dat was niet de wetenschap die ik had. Het was mij niet verteld door Wiebes, behalve

wat hij op 4 april zegt. Voor het overige werd voortdurend gezegd "geld speelt geen rol" en "we gaan versterken wat er versterkt moet worden". Ik moest dat dus zelf invullen. Maar ik was natuurlijk niet naïef. Ik bedoel, ik vermoedde ook wel dat dit ...

De **voorzitter**:

En u had daarin dezelfde positie als de NCG?

De heer **Eikenaar**:

Hoe bedoelt u?

De **voorzitter**:

Als het gaat om de wijze waarop de versterkingsoperatie aangepakt zou moeten worden.

De heer **Eikenaar**:

Dezelfde visie?

De **voorzitter**:

Ja, dezelfde visie.

De heer **Eikenaar**:

Ja, maar ik vond wel dat de NAM daar geen rol in moest spelen. Ik vond ook dat die organisatie meer mensen in dienst moest hebben die die versterking zelf vorm konden geven. Ik vond dat die meer die wijken in moesten; op die manier, dat die organisatie daar meer op gebouwd moest worden. Het CVW moest dus eigenlijk in de NCG, maar dan niet op de CVW-manier maar met een organisatie die het publieke werkelijk vorm kon geven en in die wijken op zo'n manier de versterking kon vormgeven dat het proces van versterken mensen ook hoop en toekomst gaf. Ik weet niet of Hans Alders zó ver dacht; dat denk ik niet, eerlijk gezegd. Maar dat het gebiedsgericht moest worden, dat was ook zijn opdracht en dat vond ie ook. Daar zette minister Wiebes een hele grote streep doorheen.

De **voorzitter**:

Welke gevolgen had dat voor de bewoners die in de versterkingsoperatie zaten?

De heer **Eikenaar**:

Dramatische gevolgen, omdat er zaken stil werden gezet. De "pauzeknop" noemde minister Wiebes het, maar het kwam er eigenlijk op neer dat die

hele versterking, voor zover die liep, piepend en krakend tot stilstand kwam. Mensen waren allerlei beloftes gedaan. Die dachten "volgend jaar gaat m'n huis versterkt worden", "ik krijg binnenkort een versterkingsadvies" en hadden te horen gekregen dat hun huis niet veilig was. Die mensen kregen te horen: het stopt. Ik had het gevoel: ik kan alleen maar redden wat er te redden is. Maar dat was verrekte weinig. Ja ... Ik vond het onbegrijpelijk, dat je zo'n beslissing neemt en niet doorhebt welke consequenties daaraan zitten -- of dat misschien wel doorhebt en het je niet uitmaakt; dat zou natuurlijk ook nog kunnen.

De **voorzitter**:

Hoe kijkt u terug op de positie die de provincie in die periode had? Waren jullie in die tijd in staat om de belangen van de burgers, zoals jullie die zagen, voldoende te borgen?

De heer **Eikenaar**:

Dat vind ik een hele moeilijke vraag. Dat vind ik echt een hele moeilijke vraag. Sorry ...

De **voorzitter**:

Neem even een slokje water.

De heer **Eikenaar**:

Ik vind dat een hele moeilijke vraag. Ik denk dat het antwoord "nee" is.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ik wil het met u hebben over cohesie, en dan niet alleen over de sociale cohesie. In het verhoor hiervoor hadden we het er al even over dat bewoners, gedupeerden zich soms ongelijk behandeld voelden. Maar ik wil het ook hebben over de cohesie tussen gemeenten en de provincie.

Laat ik beginnen bij de cohesie tussen de bewoners. Herkent u die verhalen over een verschillende behandeling van min of meer gelijke gevallen van schade en versterking van huizen?

De heer **Eikenaar**:

Ja, die herken ik. Dat was aan de orde van de dag. Ja, dat was aan de orde van de dag.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dus dat verschil in behandeling was ook een onderwerp dat leefde bij u als gedeputeerde? Het was een onderwerp waar u het in het college over had?

De heer **Eikenaar**:

Ik weet niet of we het daar in het college zelf zo uitgebreid over hebben gehad, maar het was gewoon een van de belangrijkste dingen die er aan de hand waren. Hoe zeg je dat? Dat was een van de kernproblemen, zou ik zeggen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wat was nou eigenlijk de oorzaak daarvan?

De heer **Eikenaar**:

Van die ongelijke behandeling?

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ja. Van de verschillen.

De heer **Eikenaar**:

Ja, hoe moet je dat nou uitleggen? Er werd begonnen met het versterken van een bepaald rijtje huizen. Daarna veranderde men de context weer. Dan komt een ander rijtje huizen om bureaucratische redenen in een ander proces terecht. En als er dan daarna allerlei politieke beslissingen worden genomen om redenen van geld of vanwege de gaswinning die naar beneden gaat -- we hebben het daar net uitgebreid over gehad -- dan ontstaan die verschillen vanzelf, zeker als dan ook je uitgangspunt niet is om te kijken naar wat er in de samenleving gebeurt, als je uitgangspunt niet is om te kijken hoe je daar goed werk kunt verrichten zodat die spanningen en verschillen niet ontstaan. Dan ontstaan die verschillen vanzelf. Uiteindelijk is er dan volstreekte willekeur. Als je helemaal terug redeneert, zit er een soort van logica in. Ik zeg met nadruk "een soort van". Maar die logica is niet wat er in het leven van die mensen gebeurt. Die logica is niet wat er in die samenleving en in zo'n dorp gebeurt. De logica is het systeem dat je hebt uitgevonden en dat eigenlijk vrij willekeurig tot stand is gekomen. Het is soms bij toeval tot stand gekomen, en soms omdat op dat moment een bepaald rijtje huizen wel uit een model is gekomen en een ander rijtje niet.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Welk voorbeeld van ongelijke behandeling, van die verschillen is u het meest bijgebleven?

De heer **Eikenaar**:

In Appingedam heb je de wijk Opwierde. Daar speelde dit enorm. Bij rijtjes huizen die vergelijkbaar waren met andere rijtjes, gebeurde niets. Daarbij kwamen mensen echt recht tegenover elkaar te staan. De tragiek is dat ...

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Op welke manier? Wat bedoelt u daarmee? Kunt u dat invullen?

De heer **Eikenaar**:

Mensen zijn dan blij dat er bij hen iets gaat gebeuren. Mensen zijn blij dat zij een nieuw huis krijgen, maar de overbuurman, die in precies hetzelfde huis woont, krijgt dat niet. De een loopt dan met een glimlach door de buurt, maar de overbuurman niet. Dat heeft ook het effect dat mensen zich daardoor schuldig voelen. Ze zeggen: bij mij gebeurt het wel, en bij de overbuurman niet. Dat geeft hele pijnlijke spanningen in dorpen en wijken.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wat voor invloed heeft dat op zo'n gemeenschap?

De heer **Eikenaar**:

Het kruimelt uit elkaar. Gemeenschappen vallen uit elkaar. Er is geen enkele samenhang meer. Dat is misschien wel een bijna even groot probleem, of misschien is het wel letterlijk een even groot probleem als de onveiligheid zelf. Maar als je dat nooit tot uitgangspunt van al je handelen neemt, dan neem je dit gewoon voor lief. Niemand die daar verantwoordelijk voor is geweest, kan ontkennen dat het gewoon op papier heeft gestaan. Ik heb uit veel verhoren begrepen dat sommige mensen niet de moeite namen om het gebied in te gaan. Dat gold niet voor iedereen, maar ik heb een aantal mensen hier zien zitten die zeiden dat ze eigenlijk nog nooit hadden gesproken met iemand die in het gebied woont. Dat vind ik opmerkelijk. Maar voor hen die zelfs dat niet deden, waren er genoeg onderzoeken waarin dit stond. In de onderzoeken van Ton Postmes staat voortdurend: gevoel van veiligheid komt ook door verbondenheid met je burens en met de gemeenschap waarin je leeft. Dat heeft echter nooit een plek gekregen in die versterking.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Wat heeft ú gedaan om die sociale cohesie te bevorderen?

De heer **Eikenaar**:

Ik heb geprobeerd die versterking op een andere manier te organiseren, met nul resultaat. Ook hebben we vanuit de provincie bijvoorbeeld geestelijke verzorging gesubsidieerd. Ik dacht: die mensen geven daar, in ieder geval deels, een antwoord op. Maar dat is natuurlijk uiteindelijk ... Dat moet niet nodig zijn! Het moet niet nodig zijn.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Het moet al uitgangspunt van beleid zijn.

De heer **Eikenaar**:

Het moet in de basis zitten. Het moet een uitgangspunt zijn. En dan gaat er natuurlijk ook nog af en toe wat mis. Maar als je intenties goed zijn, kun je dat herstellen. Maar nu waren de intenties ... Alles wat er misging ... Nee, niet alles. 99% van wat er misging, was een uitkomst van het systeem zoals het was georganiseerd. Ik ben heel vaak uit een overleg gekomen waarbij er weer een of andere oplossing was bedacht en waarbij ik dan dacht: oké, ik weet wel hoe het afloopt, namelijk dat we over een jaar daar staan. En dat was dan nooit zo'n heel goed punt.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ik snap wat u zegt: het moet uitgangspunt zijn van beleid. Maar uiteindelijk gaat het toch mis. Ik vraag u nog een keer concreet: wat heeft u eraan gedaan om die sociale cohesie in die situatie alsnog te bevorderen?

De heer **Eikenaar**:

Maar het gaat niet "toch mis". Nee, het is uitgangspunt van beleid dat het er niet in zit, dus zit het er niet in, en dus gebeurt het ook niet. Dus verkruint het en komen mensen tegenover elkaar te staan. Dat is niet per ongeluk een effect van iets, maar dat is hoe het was geregeld. Ik vermoed zelfs dat het tot op de dag van vandaag zo geregeld is. Het enige wat je daaraan kunt doen, is het op een andere manier organiseren. Dat is het enige wat je daaraan kunt doen. Als je dat niet doet, houd je deze uitkomsten. Dus we hadden er 100.000 sociaal werkers heen kunnen sturen, maar zij hadden alleen maar kunnen oplappen wat er allemaal in de basis, in de kern totaal fout was. Ik ben bang dat dat het antwoord is.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dan kom ik bij de cohesie tussen gemeenten en de provincie. Het lukt niet altijd om gezamenlijk op te trekken. Welke verschillen waren er tussen de gemeenten en de provincie?

De heer **Eikenaar**:

Ik denk dat ervoor moet worden uitgekeken om dat te groot te maken. Dit gaat puur om die stijlverschillen waar ik het eerder ook over had. Ik had een andere manier van politiek bedrijven dan vele andere bestuurders.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dat zijn dan de stijlverschillen tussen wat u klassiek bestuur noemde en niet-klassiek bestuur. Ik doel echter ook gewoon op verschillen tussen het provinciebestuur en de afzonderlijke gemeenten. Soms was het moeilijk om echt goed gezamenlijk op te trekken. Wat waren de verschillen dan? Waarom lukte dat soms niet?

De heer **Eikenaar**:

Ik vraag me af of dat nou zo heel groot was. Ik weet niet op welk voorbeeld u doelt. Heeft u een voorbeeld?

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

In een aantal verhoren is bijvoorbeeld wel langsgekomen dat elke gemeente an sich natuurlijk ook weer een ander belang heeft.

De heer **Eikenaar**:

Ja, dat speelde soms wel een rol, maar ik denk dat dat uiteindelijk ook in zijn context moet worden gezien. Als er voortdurend schaarste verdeeld moet worden, komen gemeenten ook tegenover elkaar te staan. Want dan denkt men in de ene gemeente: mijn bewoner in wijk x wil voortgang in de versterking. En in een andere gemeente denkt men: maar dat gaat wel ten koste van bewoners in mijn gemeente. Dus op die manier organiseer je ook dat burgemeesters en gemeentes soms tegenover elkaar komen te staan. Maar ik denk dat dat over het grotere geheel genomen niet het verhaal is. Dus ja, er zijn spanningen tussen gemeenten, zoals dat gaat. En er zijn ook wel spanningen tussen gemeenten en de provincie, alhoewel het op dit vlak denk ik ook wel meevalt. Ik heb eerlijk gezegd bij andere onderdelen van mijn portefeuille wel grotere spanningen tussen gemeenten en de provincie gezien dan bij het aardgasdossier. Ik denk wel dat sommigen mijn stijl niet zagen zitten. RTV Noord heeft daar ook ooit een artikeltje aan gewijd, aan

het einde van mijn periode als gedeputeerde. Ja, daar hebben we het net vrij uitgebreid over gehad. Ik denk dat dat meer het geval was.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dat snap ik en daar doel ik niet op. Ik doel meer op het volgende. U vroeg: heeft u concrete voorbeelden? In eerdere verhoren is bijvoorbeeld aan de orde gekomen dat gemeenten in echt het centrum van het aardbevingsgebied soms misschien wat meer op de prioriteitenlijst staan, en dat gemeenten die er wat verder vanaf liggen, harder moeten knokken. Burgemeesters zeggen: ik moet me toch als eerste verantwoorden bij mijn eigen gemeenteraad en niet bij die van de buurgemeente.

De heer **Eikenaar**:

Ja, natuurlijk speelt dat een rol, maar dat was niet de kern van waar we het over hadden en waar het over ging. Natuurlijk speelde die "onderlinge concurrentie", om het maar zo te noemen, wel een rol, maar echt niet een heel grote. Er waren een paar dingen die vooral speelden. De versterking moest anders, moest beter en moest gebiedsgericht. De schadeafhandeling moest beter en de gaswinning moest naar beneden. Daar hebben we het uitgebreid over gehad en dat vond iedereen. Dat was onomstreden en er was niemand die zei: nou, laten we dat toch maar iets anders doen.

De **voorzitter**:

Ik ga even door op 2018, de totstandkoming van het Nationaal Programma Groningen. Dit programma richt zich op het verbeteren van de leefbaarheid, duurzaamheid, economie en arbeidsmarkt in Groningen. Het NPG kent in 2018 een budget van 1,15 miljard en wordt door alle overheden ondertekend. Kunt u uitleggen waarom u niet aanwezig was bij de ondertekening in Den Haag, die ook in aanwezigheid van meerdere bewindslieden plaatsvond?

De heer **Eikenaar**:

Ja, dat kan ik. Dat gaat over die stijlverschillen zoals we die net zagen. Kijk, er was een Nationaal Programma. Ik vond dat het erg nodig was dat het er kwam; dat staat buiten kijf. Groningen moest een nieuwe toekomst krijgen. Het bedrag van 1,15 miljard vond ik weliswaar aan de lage kant, maar op zichzelf vond ik het programma noodzakelijk.

Dit speelde echter in de fase waar we het net over hadden, de fase waarin die versterking zo dramatisch aan het eindigen was. Dit gebeurde denk ik net

na het advies van de Mijnraad. In de fase daarna speelde dit. Het liep allemaal niet goed, om maar eens een eufemisme te gebruiken. Ik vond het echt niet gepast om in die situatie daar vrolijk achter een bord te gaan staan en dat moment op die manier te markeren. Nu had ik één mazzel: het NPG zat op zichzelf ook niet in mijn portefeuille. Maar het was logisch geweest als ik er wel aanwezig was geweest, want het had een connectie met de gaswinning. Mijn collega Gräper had dit NPG echter in portefeuille, dus op zich was mijn aanwezigheid niet per se noodzakelijk.

Ik had dus besloten om daar niet heen te gaan. Toen kwam er een journalist naar mij toe die dat was opgevallen. Ik vermoed dat de aanwezigen op de agenda stonden, en mijn naam stond daar niet bij. Hij vroeg: waarom ga je daar niet heen? Daar heb ik een eerlijk antwoord op gegeven. Het eerlijke antwoord was dat ik het niet gepast vond. Ik vond de gedachte dat we nu de toekomst in zouden gaan, te veel legitimerend, terwijl die versterking op dat moment dramatisch verliep. Het lag helemaal stil. Soms zit er achter zulke dingen de gedachte: we moeten positiviteit uitstralen. Als mensen echter in de doffe ellende zitten, dan slaat dat nergens op en is het iedere connectie met de werkelijkheid kwijt. Ik wilde daar niet bij gaan staan. Ik kon dat niet. Dat heb ik eerlijk gezegd aan die journalist toen mij die vraag werd gesteld. Toen dacht ik ook: ik ga hier niet omheen draaien en ik ga niet de een of andere smoes verzinnen. Dat had ik ook kunnen doen, maar dat heb ik niet gedaan. Ik heb gewoon eerlijk verteld hoe ik erover dacht en waarom ik daar niet bij aanwezig was.

De **voorzitter**:

Vond u het gepast dat de verantwoordelijke gedeputeerde, mevrouw Gräper, er wel bij was?

De heer **Eikenaar**:

Ik had het niet gedaan, maar ik was er ook niet.

De **voorzitter**:

Hoe werd er achteraf op gereageerd in uw college?

De heer **Eikenaar**:

Daar waren ze er niet blij mee. Nee, daar was men niet blij mee.

De **voorzitter**:

Was u tevreden met de vormgeving van het Nationaal Programma

Groningen? Was u tevreden over de inrichting daarvan? Of had u dat liever op een andere manier willen inrichten?

De heer **Eikenaar**:

Dit speelt heel erg aan het einde van mijn periode als gedeputeerde. De echte vormgeving heeft ook pas daarna plaatsgevonden. Dus ik heb daar niet zo'n heel scherp beeld bij. Ik heb daar eigenlijk gewoon geen opvatting over. Dat speelde heel erg aan het einde van mijn periode en de echte invulling kwam pas nadat ik weg was. Toen heb ik er ook wel afstand van genomen en heb ik het niet meer zo gevolgd.

De **voorzitter**:

Dat snap ik. Ik geef het woord aan mevrouw Kuik.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ik heb nog een vraag over de Nationaal Coördinator. We gaan dus weer even terug in de tijd. Om de doorzettingsmacht te verstevigen, wordt er in de tweede helft van 2016 een wetsvoorstel voorbereid. Wat vonden de provincie en de gemeenten van dit wetsvoorstel?

De heer **Eikenaar**:

Dat heb ik niet honderd procent scherp, omdat ik niet meer precies kan invullen wat er in dat wetsvoorstel stond. Ik meen dat daarin stond dat de NCG meer zeggenschap over de NAM zou krijgen, of iets dergelijks. Er zou een soort van aanwijsbevoegdheid komen, of iets in die geest. Daar is ambtelijk vast een keer op gereageerd of iets dergelijks, en ik meen dat er nog een of misschien twee keer een overleg is geweest waar me dat is toegelicht en waar daarover een beetje gesproken is. Ik vond dat niet ver genoeg gaan. Ik vond namelijk dat die NCG een heel andere plek moest krijgen, los van de NAM. Ik vond dat de NAM eruit moest. Ik zag hier niet echt een oplossing in. Dit was niet de fundamentele oplossing die we echt nodig hadden. Maar als er aanwijsbevoegdheden waren geweest, had ik die niet afgewezen; laat ik het zo zeggen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Oké, maar u zegt dus eigenlijk: het wetsvoorstel dat er lag, ging mij niet ver genoeg. Hoe lag dat in de regio? Had die dezelfde koers?

De heer **Eikenaar**:

Ik denk het wel, maar ik kan mij niet herinneren of daar nou uitgebreid in de

regio over is gesproken. Dit heeft wel een rol gespeeld, maar ik kan me niet heel scherp herinneren wat die rol nou precies was. Het is op een gegeven moment ook als het ware uitgedoofd en we hebben het voor mijn gevoel nooit meer teruggezien. Doordat het niet is afgeconcludeerd en geen einde heeft gekregen, verdwijnt het op een gegeven moment ook gewoon. Daardoor herinner ik het me denk ik minder goed.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

U zei vrij aan het begin: we wisten het niet, maar onze vermoedens blijken nu wel te kloppen, gezien de artikelen die onlangs verschenen zijn in de krant. Dit is een paar keer teruggekomen in uw verhoor. U had het ook over de koppeling met versterking. Waren er nou nog meer punten waarbij u vermoedens had en waarbij achteraf is gebleken dat die vermoedens klopten?

De heer **Eikenaar**:

In mijn periode zijn dat er twee. In dat artikel in NRC Handelsblad van afgelopen zaterdag staat iets over die koppeling: nul en dus ook nul versterking, om het zo maar eens te zeggen. Dat is er natuurlijk nooit van gekomen, maar dat was in ieder geval het idee. En het tweede is wat ik in het verhoor van meneer Schotman hoorde. Hij zei hier dat er eind maart een schadeprotocol lag. Ik kende dat niet, maar ik vermoedde wel dat dat er lag. En ook kreeg ik terug dat in ambtelijke notities stond: vermoedelijk ligt daar iets, maar wat het precies is, weten we niet. Dat zijn de twee dingen.

Verder is er natuurlijk de 42,5 miljard kuub en de weg omhoog, maar dat speelde vóór mijn periode. Er is ook nog een laatste. Ik hoorde dat de winningsstrategie pas veranderde bij de eerste uitspraak van de Raad van State. Dat zei meneer Lankhorst. Hij zei: toen veranderde onze strategie. Toen dacht ik wel: uiteindelijk is de gaswinning gestopt door minister Wiebes. Of althans, hij heeft het plan opgevat om dat te doen. En daar zat dus die koppeling aan. Maar ik vind het wel triest om te moeten concluderen dat ook de weg echt naar beneden voortkomt uit actie vanuit Groningen zelf, namelijk bij de Raad van State. Daar zijn we drie keer geweest. Dan denk ik: was dat nou echt nodig? Men zag wat er gebeurde. Had men daar niet genoeg aan? Maar nee, ook dat moest op die manier afgedwongen worden. We staan er op dit gebied denk ik tot op de dag van vandaag heel slecht voor in Groningen. Maar de tragiek is dat alles wat er wél is geregeld, ook tot achter de komma is bevochten. Het is zelfs vaak meerdere keren bevochten.

Vaak werd nadat je een overwinning had geboekt, de handel achter je rug om weer zo georganiseerd dat ...

Mevrouw **Kuik** (CDA):
Heeft u daar een voorbeeld van?

De heer **Eikenaar**:

Ik vind dat dat met de schadeafhandeling uiteindelijk ook wel zo was. Het is wel beter geworden dan het was, maar wij hadden een protocol gemaakt waarin sprake was van ruimhartigheid. En dan komt er een wetsvoorstel en moesten we weer helemaal overnieuw beginnen. Kijk naar de reactie die de provincie samen met de maatschappelijke organisaties heeft gemaakt. We hebben toen namelijk gezamenlijk een reactie gestuurd. Daarin zie je dat een deel van de discussie gewoon weer overnieuw begint. En de NAM is er nu wel uit, maar tot op de dag van vandaag zie je dat zij voortdurend zeggen: ja, maar wij betalen alleen dit en dat. En dan stuurt het Rijk Pels Rijcken er nog even op af om te kijken of we wel precies langs het lijntje van de aansprakelijkheid van de NAM lopen. Dat was natuurlijk precies niet de bedoeling. Dan hebben we dat voor elkaar gekregen, en dan gaat het via de achterdeur gewoon weer terug. Dus de kleine dingen die anders of beter zijn geworden, zijn soms ook weer teruggedraaid. Maar ze zijn altijd bevochten en ze waren altijd onvoldoende. Dat kun je gewoon niet gebruiken. Je kunt dat gewoon niet gebruiken. Dat kan gewoon niet.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

We gaan naar een afronding toe. Ik wil nog even met u stilstaan bij de rol van de Tweede Kamer. Mevrouw Heite citeerde u in haar verhoor. Zij zei dat volgens u Tweede Kamerleden de diepgang van een surfplank hebben. Kunt u dat toelichten?

De heer **Eikenaar**:

Vat het niet persoonlijk op. Ik kan me niet herinneren dat ik dat heb gezegd, maar ik weet wel zeker dat ik het gezegd heb want het is typisch iets dat ik gezegd zal hebben. En de uitdrukking "de diepgang van een surfplank" gebruik ik vaak. Ik kan me niet het moment herinneren dat ik dit heb gezegd, maar ik weet wel zeker dat mevrouw Heite me juist citeert.

Wij hebben echt heel vaak leden van de Tweede Kamer, van de Kamercommissie in een bus door het gebied gereden. Dan spraken ze met deze of gene. De rapporten lagen er. Ik had het net onder andere over de

rapporten van Tom Postmes. En toch bleef het altijd aan de oppervlakte. Dit was niet een kwestie van een regelingetje hier of daar verkeerd, maar hier waren dingen fundamenteel verkeerd. En alleen als je de fundamenten aanpast, heb je daarna een kans om het beter te maken. En daar ging het eigenlijk nooit over.

Het is te algemeen om het zo te zeggen, want ik denk dat dé Tweede Kamer niet bestaat. De Tweede Kamer bestaat uit 150 leden. De een zal zijn werk naar eer en geweten doen, en de andere doet zijn werk wellicht wat minder op die manier, om het zo maar eens te zeggen.

Ik zal de twee voorbeelden maar noemen. Dan noem ik wel twee mensen bij naam. Dat is dan heel tragisch, maar het is niet anders. Het eerste voorbeeld. Ik ging aan het begin van mijn periode als gedeputeerde naar de Tweede Kamer met Henk Bouwkamp, die hier nu achter mij zit. Wij bezochten de meeste fracties, en ook Stientje van Veldhoven. Zij zei: zolang het niet aangetoond onveilig is, gaan wij niks doen. Dat was dan de woordvoerder gaswinning van D66. Ik denk dan: ja, jongens, meen je dit serieus? Is het echt waar?

Het tweede voorbeeld. Daarna houd ik op. Mevrouw Yeşilgöz zet op een gegeven moment, tijdens een technische briefing naar aanleiding van het advies van de Mijnraad, een enorm frame op over Hans Alders. Die zou zaken achtergehouden hebben. Er zou volgens oude methodes worden gewerkt en daardoor zouden mensen in onveiligheid gebracht zijn. Want dat stond immers in dat advies van de Mijnraad. Dat was gewoon het pushen van een agenda. Dat was gewoon het pushen van de agenda van dat Mijnraadadvies, van dat HRA-model. Dat model moest gepusht worden. Dat werd daar gewoon op die manier gedaan. Daar werden hele grote woorden gebruikt. Groningen zou onveilig zijn gemaakt. En iedereen die er een beetje van afwist, wist dat dat HRA-model een drama was. En dat kon zij ook weten, want dat had zij ook gehoord. Dat kan niet anders. Ik dacht: dit is gewoon niet oprecht. En dan werd er tijdens debatten voortdurend gesproken over "mijn Groningers". Ik denk dan: jongens, hou op!

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Ik heb u net ook al die vraag gesteld. U zei: ik denk dat het zo en zo ging. U denkt ook dat er hier een agenda werd gepusht? Of heeft u daar ook wel concreet bewijs voor? Heeft u concrete signalen gekregen dat die agenda werd gepusht?

De heer **Eikenaar**:

Laat ik het zo zeggen: in de Staten bij mij werd een vergelijkbare agenda gepusht. Ja, ik kan dat natuurlijk niet aantonen.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Hoe gaat dat precies in zijn werk? Hoe werkt dat?

De heer **Eikenaar**:

Dan denk je: hè, de agenda om de versterking te temporiseren dan wel stil te zetten, komt ook bij de partij van de minister bij mij in de Staten terecht, al voordat het aan de orde komt. Ik dacht: hè, het is wel apart dat dat in de Staten wordt gebracht voordat het, zeg maar, de officiële agenda van de minister is. En ik zie dat een beetje parallel lopen. Ik denk dan: hè, ik hoor een minister daar een opmerking over maken en ik hoor dat bij mij in de Staten op eenzelfde manier terugkomen. En ik zie een advies van de Mijnraad. En Hans Alders moest wat in diskrediet gebracht worden. Hij werd in diskrediet gebracht.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Waarom moest hij in diskrediet gebracht worden en door wie werd hij in diskrediet gebracht?

De heer **Eikenaar**:

Nou kijk, de methode van Hans Alders moest van de tafel af.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Van wie moest dat?

De heer **Eikenaar**:

Van de minister. De minister wilde dat advies van de Mijnraad. Zo zei hij het letterlijk. Hij zei: "We gaan de versterking volgens de methode van het Mijnraadadvies doen. Zo gaan we de versterking aanpakken. Die methode van Hans Alders levert niks op, is niet snel genoeg, enzovoort, enzovoort." Dat was het verhaal dat daarbij hoorde. Dan komt dat in de technische briefing aan de orde. Daar wordt dan een heel frame opgezet en wordt gedaan alsof de manier waarop het daarvoor gebeurde, de Groningers in groot gevaar zou brengen. En men zei: "Er lag volgens het advies van de Mijnraad immers een methode, het HRA-model, dat we zo hadden kunnen invoeren. Zo hadden we het al jaren kunnen doen, en dan was het allemaal goed gekomen."

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

U geeft hier dus aan dat er een agenda werd gepusht. Had u ook het idee dat de Tweede Kamer in ieder geval voldoende geïnformeerd was?

De heer **Eikenaar**:

Dat vind ik moeilijk te beoordelen. Ik heb in de verhoren een aantal momenten zien langskomen waarbij ik dacht: hè, daar was de Kamer niet goed geïnformeerd. Maar over de kern van de zaak kon geen misverstand bestaan. Op het moment dat je bijvoorbeeld een HRA-model invoert, ga je via een model huizen aanwijzen. En er zijn heel veel mensen die je hebben gewaarschuwd dat dat niet werkt. Dan kan de minister zeggen dat het wél werkt, maar er is heel veel bewijs voor dat het niet werkt. Dan kun je dus ook zelf tot de conclusie komen. Dat is wat ik bedoelde met die diepgang. Kijk nou naar wat er in die samenleving gebeurt. Kijk wat er nodig is. Kijk wat er fundamenteel nodig is. Doe dat, in plaats van te kiezen voor die oppervlakkige politieke spelletjes die er soms gespeeld worden. Daar heb ik er nu twee van genoemd. Ik zeg nogmaals: dit gaat niet over de hele Kamer, want in de Kamer zitten 150 mensen. Wie de schoen past, trekke hem aan.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Hoe kijkt u naar de diepgang van de leden van Provinciale Staten en de gemeenteraden? Waren zij voldoende op de hoogte, over de volle breedte van het dossier?

De heer **Eikenaar**:

Ik heb me altijd gesteund gevoeld door de Staten, een enkele uitzondering daargelaten. Bij de gemeenteraden zat ik er wat minder dicht op, dus dat kan ik moeilijk beoordelen. Ik heb altijd het gevoel gehad dat wij aan dezelfde kant van het touw aan het trekken waren. Niet alleen dat, ik heb ook het gevoel dat Statenleden wisten wat er speelde, althans in mijn periode en voor zover ik dat kan beoordelen. En je ontkomt er ook niet aan, want Statenleden wonen gewoon in die provincie, en een groot deel van de Statenleden woont in dat gebied. Zij spreken hun burens en dan weet je wel genoeg.

Mevrouw **Kathmann** (PvdA):

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank. De commissie is uitgevraagd. Fijn dat u alle antwoorden hebt gegeven

op onze vragen. Ik verzoek de griffier om u en uw steunverlener de heer Bouwkamp naar buiten te geleiden.

De heer **Eikenaar**:

Dank u.

De **voorzitter**:

We gaan de vergadering zo sluiten, maar niet dan nadat ik heb gezegd dat we om 15.30 uur verdergaan, met het verhoor van mevrouw Wouters. Zij is project-directeur-generaal Groningen Bovengronds geweest.

Sluiting 15.01 uur.